

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Приймальна комісія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії
ДВНЗ «УжНУ», ректор
_____ проф. Володимир СМОЛАНКА
_____ 2025 р.

ПРОГРАМА

фахового іспиту

**для вступників на навчання для здобуття ОС «магістр»
за спеціальністю В9 Історія та археологія
(на основі НРК6 / НРК7)**

РОЗРОБЛЕНО
Фаховою атестаційною комісією
з спеціальності В9 Історія та археологія

Голова комісії _____
доц. Володимир МОЙЖЕС

Ужгород – 2025

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Загальні відомості. Програма складена відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП) спеціальності В9 Історія та археологія.

Прийом абітурієнтів, які здобули освітній ступінь бакалавр, для здобуття ОС магістр за спеціальністю В9 Історія та археологія проводиться за результатами фахового вступного випробування у формі тестів.

Мета вступного випробування полягає у з'ясуванні рівня теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних для опанування нормативних і варіативних дисциплін за програмою підготовки фахівця ОС магістр за спеціальністю В9 Історія та археологія.

Вимоги до здібностей і підготовленості абітурієнтів. Для успішного засвоєння дисциплін передбачених навчальним планом для підготовки здобувачів за ОС магістр за спеціальністю В9 Історія та археологія абітурієнти повинні мати вищу освіту (бакалавр, спеціаліст або магістр) та здібності до оволодіння знаннями, уміннями і навичками в галузі гуманітарних знань, а саме історичних дисциплін.

Обов'язковою умовою також є вільне володіння державною мовою.

Характеристика змісту програми. Програма охоплює основну проблематику фахових навчальних дисциплін, які дозволяють перевірити і оцінити необхідний рівень набутих знань та практичних навичок, які є базовими для подальшого опанування магістерської програми за спеціальністю В9 Історія та археологія.

2. ПЕРЕЛІК ФАХОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, З ЯКИХ ПРОВОДИТЬСЯ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ

Для вступників на ОС магістр за спеціальністю В9 Історія та археологія цей комплекс включає наступні дисципліни:

- Палеоісторія;
- Основи археології та історія археологічних досліджень;
- Історія та культура стародавнього Сходу;
- Історія та культура Античності;
- Історія та культура середньовічного Сходу та Африки;
- Історія та культура країн ЦСЄ в добу Середньовіччя;
- Історія та культура західноєвропейського Середньовіччя;
- Історія та культура країн Західної Європи та Америки нового часу;
- Історія та культура Азії та Африки нового часу;
- Історія та культура ЦСЄ доби нового часу;
- Історія та культура країн Західної Європи та Америки новітнього часу;
- Історія та культура Азії та Африки новітнього часу;
- Історія та культура країн ЦСЄ новітнього часу;
- Історія та культура сучасного світу;
- Давні цивілізації на території України;
- Історія та культура середньовічної України;
- Історія та культура ранньомодерної України;
- Історія та культура України нового часу;
- Історія та культура України новітнього часу;
- Історія та культура сучасної України.

3. ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ

(фахове вступне випробування проводиться у формі тестів, які складені на основі тем навчального матеріалу, тому орієнтовний перелік питань відповідає цим темам)

Палеоісторія

Вступ до палеоісторії. Періодизація та хронологія палеоісторії. Поняття «палеоісторія». Місце палеоісторії в історії людства. Предмет та завдання історії первісного суспільства. Класифікація джерел. Уявлення про первісність в добу античності, Середні віки на арабському сході, добу Відродження. Великі географічні відкриття і розширення та накопчення етнографічних знань. Зародження еволюційного розуміння первісності. Первісність очима просвітителів. Поява еволюційної теорії та її розвиток. Особливості хронології і періодизації історії первісного суспільства. Геологічна періодизація. Розробка археологічної періодизації. Характер і зміст палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту, бронзи і раннього заліза, визначення їх хронологічних рамок. Розробка антропологічної періодизації. Сучасні культурно-антропологічні періодизації за типом общин та за типом політичного устрою. Періодизація історії первісного суспільства, запропонована С.П.Толстовим. Періодизація Г.Чайдла. Періодизація Л.Моргана.

Антропогенез. Від перших приматів до появи *homo sapiens*. Поняття антропогенезу. Дарвін про походження людини. Неодарвінізм та креаціонізм. Мутаційна теорія. Місце людини в тваринному світі, проблема виділення людини із світу тварин. Еволюційна історія приматів. Критерії людини: культурні та біологічні підходи. Перші знахідки решток викопних мавп - дріопітеків, проконсулів, рамапітеків. Австралопітеки: навколишнє середовище, походження, видова диференціація, способи виживання. Поява прямоходіння та знаряддевої діяльності. *Homo habilis* та епоха обдувай. Прабатьківщина людства. Архантропи (*Homo erectus*): фізіологічні особливості та різновиди. Розширення ойкумени. Неандертальці та епоха мустьє. Час і місце формування неоантропів (*Homo sapiens*). Фізичний тип неантропа. Виникнення рас та основні чинники расогенезу. Расовий поділ населення Землі в часи пізнього палеоліту-мезоліту. Розселення неантропів і розширення ойкумени.

Соціогенез. Праобщина, раньопервісна та пізньопервісна общини. Джерела до вивчення походження людського суспільства. Зародження і розвиток суспільного виробництва. Найдавніші форми організації австралопітеків, *homo primigenius*, *homo habilis*. Праобщина, її внутрішня структура та взаємовідносини між її членами. Перша форма „готового” суспільства - родова община. Виникнення екзогамії та дуальної організації суспільства. Перехід до пізнього палеоліту і завершення процесу становлення людини сучасного типу. Природне середовище часів існування раньопервісної общини. В'юрмське зледеніння та розселення тваринного світу. Соціально-економічні відносини в раньопервісній общині. Структура раньопервісної общини. Структура пізньопервісної общини. Природне середовище часів існування пізньопервісної общини. Соціально- економічні відносини в пізньопервісній общині. Особливості сімейно-шлюбних відносин праобщини. Шлюб і сім'я в раньопервісній общині. Сімейно-шлюбні відносини пізньопервісної общини. Еволюція сім'ї та шлюбу.

Політогенез. Розпад первісного суспільства та зародження цивілізацій. Передумови розкладу первісного суспільства: поява надлишкового продукту. Диференціація власності, формування сімейної власності, дарообмін і розвиток престижної економіки.

Основи археології та історія археологічних досліджень

Предмет археології. Її місце серед історичних наук. Значення археологічних пам'яток у відтворенні історії людського суспільства, суспільних відносин і культури від найдавніших часів до пізнього середньовіччя. Співставлення даних речових і писемних джерел. Багатогранність археологічної науки, її зв'язки з іншими науками (суспільними та природничо-науковими).

Види польових археологічних робіт: обстеження, розвідки, розкопки. Одержання кваліфікаційного документу («Відкритий лист») на право проведення археологічних досліджень. Законодавство України щодо збереження археологічної спадщини. Збирання відомостей про археологічні пам'ятки певної території. Письмові джерела. Використання архівних і музейних матеріалів. Картографування. Підготовка до польових робіт. Інструменти та прибори, що використовуються під час польових археологічних досліджень. Типи археологічних пам'яток (поселення, стоянки, городища, фортеці, поховання, могильники, скарби, одиничні знахідки, тощо). Основні типи поселень та могильників. Виробничі комплекси. Зовнішні ознаки археологічних пам'яток. Методи проведення археологічних розвідок та розкопок. Підйомний матеріал. Закладання шурфів, розкопів. Культурний шар. Стратиграфія. Археологічна культура. Історико-культурні методи датування. Польова документація. Щоденник. Фіксація археологічних джерел під час польових досліджень.

Типологія та класифікація археологічного матеріалу. Абсолютне датування пам'яток. Методи природничих наук. Радіовуглецевий метод. Метод дендрохронології. Реставрація та консервація

археологічного матеріалу. Наукові визначення поняття «реставрація», «консервація», «реконструкція». Польова лабораторія. Цілі, задачі та проблеми польової консервації. Виїмка з землі археологічних знахідок. Польова обробка археологічного матеріалу. Проблема збереженості артефактів в польових умовах, до пакування і транспортування до стаціонарної лабораторії. Перевезення та збереження археологічного матеріалу. Роботи в лабораторних приміщеннях. Особливості зберігання археологічних предметів у фондосховищі та під час будь-яких переміщень предмета всередині наукової установи та за межами. Дія несприятливих факторів. Режими зберігання. Паспортизація, каталогізація. Науковий звіт про археологічні дослідження.

Періодизація історії людства. Археологічні епохи за ознакою основного матеріалу виробництва (камінь, мідь, бронза, залізо) та техніки виготовлення знаряддя праці, озброєння, побутових речей. Кам'яний вік: загальна характеристика періодів та їх датування. Проблема походження людини. Спосіб життя. Кам'яні знаряддя. Первісне суспільство. Розвиток мислення. Виникнення первісних релігійних уявлень. Печерне мистецтво. Виникнення виробляючого господарства. Поява керамічного виробництва. Ткацтво. Мідно-бронзова доба. Знайомство людини з міддю. Добування та обробка міді. Поява бронзи. Зброя, знаряддя праці. Формування центрів кольорової металургії (Балкани, Карпати, Кавказ, Піренеї, Альпи). Чотири етапи розвитку кольорової металургії. Особливості соціально-економічного розвитку в бронзовому віці. Розвиток культурних спільнот. Залізний вік: загальна характеристика. Перевага заліза над іншими металами. Час появи заліза. Технологія видобутку залізної руди. Вплив чорної металургії на розвиток економіки, суспільного життя й культури людства.

Археологічні знахідки за часів античності та середньовіччя. Антикварний період розвитку археології – захоплення античністю і збиранням старожитностей у XV–XVII ст. Початок розкопок у Помпеях і Геркуланумі (Італія). Початок наукового дослідження пам'яток античного мистецтва І. Вінкельманом. Поява «національних археологій» у Північній Європі. Широкі розкопки курганів. К. Томсен, Й. Ворсо і система «трьох віків». Будівлі на палях на Цюрихському озері в Швейцарії. Дослідження Гальштатського могильника в Австрії. Місцезнаходження Ла-Тен на березі Невшательського озера. Початок вивчення кельтської цивілізації та її витоків. Скандинавський діалог: О. Монтеліус і С. Мюллер.

Галузі археології і її історія: антична (класична) археологія, первісна археологія, середньовічна (ранньоісторична) археологія. Східна археологія. Африканська археологія. Американська археологія. Зародження орієнтальної археології: Єгипет, Близький Схід, Месопотамія, Персія. Наполеонівська експедиція до Єгипту. В.Денон. Ж.Ф. Шампольон. Д.Бельцони. О.Марієтт. Е.Д. Кларк. Й.Л. Буркхардт. К.Д. Річ. Г.Ф. Гротефенд. Г.К. Ролінсон. Відкриття Ассирії: Ботта і Лейярд. Зародження біблійної археології. Відомості про пам'ятки Індії. Початок археології Нового Світу: цивілізація майя та «будівники пагорбів». Д.Л. Стівенс та Ф.Кезервуд. Т. Джефферсон. Е.Д. Скуайер та Е.Г. Девіс. Хронологічні та географічні рамки північноамериканської археології. Мемуари конкістадорів з загону Ернандо де Сото. П'ятистадійна класифікація доколумбових археологічних культур Г. Уїллі та Ф. Філліпс.

Початок археологічних досліджень в Україні. Історія археологічних відкриттів на теренах України за часів Російській та Австро-Угорської імперій. Археологічна діяльність викладачів та співробітників Університету Св. Володимира, Львівського університету, Одеського університету та наукових товариств Археологічні з'їзди в Україні. Основні етапи розвитку радянської археології. Археологічні заклади та видання. Інститут археології Академії наук та інші археологічні установи.

Початок археологічних досліджень на території сучасного Закарпаття. Т. Легоцький, Й. Мігалик. Археологічні дослідження першої половини ХХ ст. Я. Бем, Й. Янкович, Е. Зотлукал, П. Сова. Радянський період. Археологічні дослідження 1945-1970 рр. К. Бернякович, Ф. Потушняк, М. Смішко, С. Пеняк, Г. Смирнова, Е.Балагурі. Археологічні дослідження 1971-1991 рр. Експедиція Ужгородського державного університету (Е.Балагурі, В. Котигорошко) та Ужгородської групи Інституту археології АН УРСР (С. Пеняк). І. Попович та М. Потушняк. Експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР та Львівського державного університету (О. Черниш, Л. Мацькевий, М. Пелещин). Дослідження палеолітичної експедиції Природничого музею АН УРСР (В. Гладилін). П. Пеняк, В. Котигорошко. Археологічні дослідження на сучасному етапі (О. Дзембас, І. Прохненко, В. Мойжес).

Відкриття і дослідження палеоліту: Буше де Перт і Едуард Ларте. Палеонтологічна періодизація палеоліту. Вивчення стоянок на території Франції. Вплив еволюційної теорії Ч. Дарвіна на розвиток первісної археології. Відкриття печерного мистецтва в Піренеях (Альтаміра та ін.). Дослідження Марселино де Савтуола. Розробка періодизації кам'яного віку Г. де Мортільє та А. Брейлем. Тенденції розвитку класичної археології. Систематичні розкопки Помпей, могильника Вульчі, Олімпії та ін. у ХІХ ст. Дослідження Трої Г. Шліманом. Троя як багатощарова урбаністична пам'ятка. Дослідження Г. Шлімана в Мікенах. Дослідження А. Евансом Кносського палацу на Криті. Відкриття мінойської (крито-мікенської) цивілізації у Східному Середиземномор'ї. Розшифровка критської «лінійної писемності Б». Мегалітичні споруди на Мальті. Острів Тера (Санторин) – Атлантида Платона? Етруська цивілізація: сучасні методи досліджень могильників (К. Леричі). Розетський камінь та дешифровка ієрогліфів Ф. Шампольоном.

Лепсіус, Марієтт, Масперо, Петрі та вивчення єгипетських старожитностей. Картер і гробниця Тутанхамона. Пошуки гробниці. Основні етапи дослідження. Конструкція поховальної споруди. Основні категорії знахідок: меблі, колісниця, зброя, посуд, прикраси та ін. Золотий саркофаг. Мумія фараона. Початок археологічних досліджень в Месопотамії. Роботи К.Д. Річа та Е. Ботти. Відкриття Ніневії Г. Лейярдом. Бібліотека Ашшурбанапала. Розкопки Вавилону і Ашшура Р. Колдвее і Е.В. Андре. Доарійська цивілізація долини Індо: Мохенджо Даро і Хапаппа. Основні типи споруд. Міський благоустрій. Мистецтво. Контакти з Шумером. Китай: палеоліт (Чжоукоудянь) і неоліт (Яншао). Поховальний комплекс імператора Цинь Шіхуана. «Глиняна армія». Мезоамерика. Цивілізація майя: міста Копан, Чичен-Іца, Паленке, Тікаль, Ушмаль. Основні типи споруд. Поховальні комплекси. Писемність майя. Причини занепаду цивілізації майя. Цивілізація інків у Андах. Мачу-Пікчу. Гігантські зображення у пустелі Наска. Перші археологічні дослідження, Томас Джефферсон та «Нотатки про штат Вірджинія». Початок цілеспрямованих археологічних досліджень, організованих науковими установами. Культури маундів. Міссісіпська культура. Кахокія. Культура анасазі. Меса Верде. Пуебло-Боніто. Житла пізнього палеоліту з кісток мамонта (Мізін, Межирич, Добранічівка). Королівська стоянка. Дослідження Райковецького городища. Експедиція «Великий Київ». Масштабні археологічні дослідження в Києві (давньоруська забудова Подолу, поселення Оболонь та ін.). Трипільська культура. Методи вивчення трипільських поселень-гігантів. Розкопки царських скіфських та сарматських курганів. Новобудовні експедиції в степу, на Дніпрі та Дністрі. Кельтський опідум Галіш-Ловачка. Дакійське городище Мала Копаня.

Історія та культура стародавнього Сходу

Стародавній Єгипет. Природні умови та географічне положення Єгипту. Періодизація історії Стародавнього Єгипту. Єгипет у період Раннього і Середнього Царств. Особливості економічного, соціального і політичного життя країни. Утворення централізованої єгипетської держави у III тис. до н.е. Фараон та його деспотична влада. Державний апарат, його основні відомства. Система обожнення фараона та його влади. Роль жрецтва в суспільстві. Єгипет в період Нового та Пізнього Царств: особливості економічного, соціального і політичного розвитку Єгипту в V-II ст. до н.е. Культура стародавнього Єгипту.

Месопотамія. Географічне положення країни. Періодизація стародавньої історії Месопотамії. Проблеми хронології. Месопотамія в архаїчний період. Найдавніші держави Шумеру і Аккаду. Політична історія шумерських міст-держав в ранньодинастичну епоху. Особливості їх соціального розвитку. Політична роздрібленість Месопотамії на початку II тис. до н.е. Піднесення Вавилону. Законодавство Хаммурапі. Політичний устрій Вавілонії. Послаблення Вавілонської держави після смерті Хаммурапі. Месопотамія у період Новоасирійського і Нововавілонського царств. Соціально-економічний розвиток та політичний устрій Ассирійської імперії. Розквіт Нововавілонського (Халдейського) царства за Навуходоносора II. Царювання Набоніда і завоювання країни персами. Вавілонія у складі Персидської імперії. Культура народів стародавньої Месопотамії.

Мала Азія і Закавказзя. Хронологія та періодизація стародавньої історії Малої Азії. Хеттське царство: соціально-економічний розвиток; формування класових відносин у Малій Азії в II тис. до н.е.; особливості політичного устрою хеттської держави; загибель Хеттської держави у VII ст. до н.е. під ударами "народів моря". Релігія, міфологія та література хеттів. Науково-практичні знання. Архітектура та мистецтво. Держави західного регіону Малої Азії та Закавказзя II-I тис. до н.е. Троянське царство, його розквіт та загибель. Фрігійське царство, його боротьба з кіммерійцями та ассирійцями. Розпад Фрігійської держави. Утворення Лідійського царства, особливості його соціально-економічного розвитку та політичного устрою. Ванське царство (Урарту) і держави Закавказзя. Виникнення держави Урарту - Ванського царства. Боротьба Урарту з Ассирією. Занепад і загибель Урарту. Особливості соціально-економічного розвитку та політичного устрою Урарту. Культура Урарту.

Східне Середземномор'я. Аравія. Географічне положення Східного Середземномор'я. Найдавніший період історії Східного Середземномор'я (VIII-VI тис. до н.е.). Нашестя "народів моря". Розквіт Фінікії та Сирії у I тис. до н.е. Утворення Ізраїльсько-Іудейського царства, його розквіт за Давида та Соломона. Південно-палестинські царства Аммон, Моав, Едом. Східне Середземномор'я під владою ассирійських, нововавілонських і персидських царів. Географічне положення і природні умови Аравійського півострова. Північноаравійські племена і ранні державні утворення. Південноаравійські держави, особливості їх господарського життя, суспільного устрою, політичної структури. Значення родоплемінного укладу в їх суспільному розвитку.

Найдавніші цивілізації Ірану. Середня Азія. Географічне положення Ірану та Середньої Азії. Елам і Мідія - найдавніші держави Ірану. «Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е. Особливості соціально-економічного розвитку та політичного устрою Персидської держави у УМУ ст. до н.е. Причини неміцності "світової" держави Ахеменідів. Стародавні іранські культури. Ранній зороастризм. Середня Азія у III-I тис. до н.е. Утворення Бактрійського царства. Боротьба середньозіатських племен з персидською експансією і

включення їх до складу Ахеменідів. Історичні наслідки ахеменідського завоювання. Середня Азія в складі держави Селевкідів. Греко-Бактрійське царство. Утворення Кушанської держави, її взаємозв'язки з Індією, Парфією, Китаєм. Виникнення Парфянського царства, його експансія на захід.

Стародавня Індія. Географічне положення і природно-кліматичні зони Індостану в давнину. Хронологія та періодизація староіндійської історії. Виникнення найдавнішої (Індської) цивілізації, основні її центри (Мохенджо-Даро і Хараппа). Індія у «ведійський період». Індія в «буддійський період». Індія в «класичний період». Стародавній Шрі-Ланка (Цейлон). Релігійні системи стародавньої Індії: ведизм, буддизм, індуїзм, їх еволюція, соціальна та екологічна етика. Культура стародавньої Індії.

Стародавній Китай. Географічне положення Китаю. Найдавніші китайські держави: Шан-Інь і Західне Чжоу. Китай у період Східного Чжоу. Перша централізована держава в Китаї - Імперія Цінь: посилення царства Цінь, завоювання ним інших китайських царств і створення першої китайської імперії. Виникнення і розвиток імперії Хань: соціально-економічний розвиток. Політичний устрій. Міжусобиці та загибель імперії Хань. Культура стародавнього Китаю.

Стародавня Японія. Географічне положення і природні умови Японії в давнину. Етногенез населення. Японія доби дзьомо. Зародження раньодержавних утворень (епоха яйої). Поширення в Японії буддизму. Культура стародавньої Японії.

Історія та культура Античності

Греція в крито-мікенський та гомерівський періоди (II - початок I тис. до н. е.). Поняття «античність». Хронологічні і географічні рамки античної цивілізації. Відкриття Г.Шлімана та А.Еванса. Хронологія крито-мікенської епохи. Критська (мінойська) цивілізація. «Палацові» держави. Занепад критської цивілізації. Ахейська (Мікенська) цивілізація, її головні центри. Структура ахейського суспільства, державне управління. Троянська війна. Дешифрування лінійного письма В. Причини падіння мікенської цивілізації. «Темні століття». Поеми Гомера. Заняття людей гомерівської доби. Структура суспільства. Організація влади та військо. Життєвий устрій.

Архаїчна Греція (VIII-VI ст. до н. е.): політичний, соціально-економічний та культурний розвиток. Рання історія Афінів. Характерні риси афінського поліса. Положення в Аттиці на рубежі VII-VI ст. до н.е. Діяльність Солон і її історичне значення. Старша тиранія: причини і суть. Характер діяльності тиранів. Культурна політика тиранів. Тиранія Пісистрата і Пісистратидів в Афінах. Реформи Клісфена і складання афінської демократії.

Рання Спарта. Спартіати і ілоти. Проблема «Лікургового законодавства». «Архаїчна революція» та її причини. Демографічний вибух. Розвиток економіки. Поява монети. Зрушення у військовій справі (фаланга гоплітів). Виникнення міст в Греції. Формування держави у формі поліса. Основні риси полісного типу державності. Поняття полісного громадянства. Поліс і місто. Автаркія. Розміри полісів. Аристократія і демос. Формування класичного рабства, його основні риси. Велика грецька колонізація: причини, напрями, значення.

Початок класичної епохи. Греко-перські війни. Греція до початку V ст. до н. е. Перська держава Ахеменідів. Причини і характер греко-перських війн. Співвідношення сил. Іонійське повстання. Мільтіад і Марафонська битва. Фемістокл і утворення афінського флоту. Еллінський союз. Похід Ксеркса 480-479 рр. до н.е. і розгром перського війська. Подальший характер війни. Створення Делоського морського союзу. Останній період греко-перських війн. Кімон і Калліїв мир. Причини і значення перемоги греків.

Державний устрій класичних Афінів і Спарті. Афінська морська держава: принципи організації, статус союзних полісів. Розквіт афінської демократії. Органи полісного управління: еклесія, Рада п'ятисот, магістрати (стратегі, архонти та ін.), геліея. Афінське громадянство і його соціальні прошарки. Аристократія в демократичному полісі. Літургії. Соціальна політика демократії. Метеки. Раби. Відмінність античних демократій від сучасних. Державний устрій Спарті: царська влада, герусія, колегія ефорів, апелла. Принципи організації спартанської «общини рівних». Пелопоннеський союз і його структура.

Греція в другій половині V в. до н.е. Пелопоннеська війна та діяльність Перікла в Афінах. Внутрішня і зовнішня політика Перікла. Боротьба Афінів за гегемонію у грецькому світі. Передумови Пелопоннеської війни, її характер, місце в грецькій історії і періодизація. Співвідношення сил, плани воюючих сторін. Основні події першого періоду війни. Нікіїв мир. Війна і ідеологічна криза. Алквіад. Сіцилійська експедиція афінян. Переворот Чотирьохсот. Останній період війни і перемога Спарті. Причини поразки Афінів.

Олександр Македонський і початок епохи еллінізму. Східний похід Олександра, його причини, цілі і характер. Кінець держави Ахеменідів. Похід Олександра до Середньої Азії і Індії. Створення світової держави. Характер влади Олександра. Його політика відносно грецьких полісів і підданих Азії. Загальна оцінка діяльності Олександра Македонського. Розпад держави Олександра. Війни діадохів і утворення елліністичних держав. Поняття «еллінізм». Географічні і хронологічні рамки епохи еллінізму. Найважливіші досягнення еллінізму.

Елліністичні держави. Держава Селевкідів. Поліс і царська влада. Єгипетська держава Птолемеїв і роль місцевих традицій в ній. Пергамське царство. Елліністична Македонія. Балканська Греція в епоху еллінізму. Федеративні утворення. Спарта: реформи Агіда і Клеомена. Малі держави еллінізму (Сіракузи, Родос, Понт, Боспорське царство, Греко-Бактрія і ін.). Утворення Парфянського царства. Зовнішня політика держав еллінізму. Їх ослаблення і перехід під контроль Риму.

Культура Стародавньої Греції. Загальне та особливе в розвитку давньогрецької культури (в порівнянні з культурою народів Стародавнього Сходу). Значення спадщини крито-мікенської епохи. Особливості давньогрецької міфології та релігії. Хтонічний і героїчний періоди розвитку міфології. Сліди фетишизму й анімізму. Міфи про виникнення світу і зміну поколінь богів, про походження людства, про діяння героїв. Основні божества олімпійського пантеону. Храми, оракули, основні релігійні свята. Грецький театр і його роль в суспільному житті поліса. Грецькі трагіки і комедіографи: Есхіл, Софокл, Евріпід, Аристофан. Епічна, дидактична і лірична поезія. Зародження любовного роману. Розвиток філософських шкіл: іонійська натурфілософія, орфіко-піфагорейське вчення, Демокрит, Платон, Аристотель, стоїцизм і кінізм. Соціальні утопії. Ораторське мистецтво. Розвиток наукових знань. Видатні грецькі історики: Геродот, Фулідід, Ксенофонт. Грецька архітектура, скульптура і живопис: зміни стилів у різні епохи.

Рання Римська республіка (V-III ст. до н. е.). Встановлення Республіки. Характер республіканського устрою в Римі. Завоювання Римом Італії (Латинські, Галльські, Самнітські війни, війна з Пірром). Причини могутності Риму. Ситуація усередині римського поліса. Боротьба плебеїв з патриціями, її основні етапи. Сецесії. Підсумки боротьби. Нобілітет і вершництво. Державний устрій Римської республіки. Види коміцій. Роль сенату. Магістрати ординарні і екстраординарні. Римсько-італійський союз. Армія часів Рання республіки.

Пунічні війни. Політика Риму на Сході у II ст. до н. е. Причини зіткнення Риму з Карфагеном. Екскурс в історію Карфагена. Перша Пунічна війна і її результати. Друга Пунічна війна. Похід Ганнібала. Військові дії в Італії. Сципіон Старший і перемога Риму. Причини перемоги. Організація перших провінцій. Експансія Риму на Схід. Рим і система елліністичних держав. Союзники і супротивники Риму у грецькому світі. Македонські війни і Сирійська війна. Початок римського панування у Східному Середземномор'ї. Політика Риму по відношенню до Греції. Третя Пунічна війна.

Рим наприкінці II - першої половини I ст. до н. е. Югуртинська війна. Гай Марій і його військова реформа. Боротьба з кимврами і тевтонами. Цивільний конфлікт 100 р. до н. е. Союзницька війна і надання громадянських прав італікам. Перша Мітрідатова війна. Громадянська війна між Марієм і Суллою. Диктатура Сулли. Причини громадянських воєн. Криза римського поліса і її симптоми. Оптимати і популяри. Серторій. Повстання Спартака. Третя Мітрідатова війна. Помпей. Початок політичної діяльності Цицерона і змова Катіліни.

Криза і падіння Римської республіки. Диктатура Цезаря. Початок політичної діяльності Цезаря. Перший тріумвірат: суть і значення. Намісництво Цезаря в Галії. Парфянський похід Красса. «Принципат» Помпея. Громадянська війна 49-45 рр. до н. е. Диктатура Цезаря і її значення для еволюції римської держави. Політичні заходи Цезаря. Березневі іди. Проблема наступника Цезаря. Антоній і Октавіан. Другий тріумвірат. Громадянські війни 30-х рр. I ст. до н. е. Перемога Октавіана та її причини. Підсумки періоду громадянських воєн. Кінець республіканської епохи. Передумови переходу до монархії.

Октавіан Август і народження Римської імперії. Передумови створення імперії: перетворення поліса на середземноморську державу. Діяльність Августа і встановлення системи принципату. Характер і основи влади Августа. Республіканські структури і зародження бюрократичного апарату. Внутрішня політика Августа. Міжнародне становище Римської імперії. Династія Юліїв-Клавдіїв, її внутрішня і зовнішня політика. Принцепси і сенат. Громадянська війна 68-69 рр. та її наслідки. Династія Флавіїв і її політика.

«Золоте століття» Римської імперії (II ст. н. е.). Династія Антонінів. Війни Траяна. Адріан і перехід до стратегічної оборони. Процвітання Імперії при Антоніні Пії. Принцепси і сенат в II ст. Соціально-економічне становище Римської імперії. Римські провінції, їх статус у складі держави. Перехід до домінування латифундій. Зміни в положенні рабів. Колони. Панівна верства (столична і провінційна знать). Армія в період принципату. Марк Аврелій: перші симптоми кризи. Коммод і кінець династії Антонінів.

Виникнення та рання історія християнства. Релігійна ситуація в Імперії I - II ст. Криза традиційних полісних релігій. Культ імператорів. Розповсюдження східних культів. Іудейський монотеїзм. Релігійно-політичні течії в Іудеї на рубежі н. е. Проблема виникнення християнства. Джерела з історії раннього християнства. Питання про історичність Ісуса. Ісус і іудейський месіанізм. Нове в проповіді Ісуса. Діяльність і вчення апостола Павла. Ранні християнські общини, їх склад і організація. Перша ересь. Гностицизм. Християни і Імперія. Гоніння на християн.

Криза Римської імперії у III ст. Громадянська війна 193-197 рр., її причини і характер. Септімій Север і бюрократизація управління Імперією. Династія Северів, основи її влади. Едикт Каракалли 212 р. Виникнення держави Сасанідів. Кінець династії Северів. Епоха «солдатських імператорів». Основні прояви кризи III в. Загроза розпаду Імперії, різке ослаблення центральної влади, сепаратизм провінцій. Соціально-

економічні, політичні, релігійно-культурні аспекти кризи. Початок виходу з кризи.

Встановлення системи доміну. Імперія у IV ст. Причини встановлення системи доміну. Розклад античних структур і визрівання відносин нового типу. Діоклетіан і реорганізація Імперії на абсолютистських початках. Тетрархія. Реформи Діоклетіана. Константин I і завершення формування системи доміну. «Закріпачення» населення Імперії. Перенесення столиці до Константинополя. Релігійна політика Константина. Проголошення християнства державною релігією. Перші вселенські собори. Аріанство і нікейський символ віри. Римська імперія після смерті Константина. Юліан і спроба язичницької реставрації. Початок Великого переселення народів. Війна з готами. Феодосій. Поділ Римської імперії на Західну і Східну (Візантію).

Падіння Західної Римської імперії. Західна Римська імперія у V в. Ослаблення і відмирання центральної імперської влади. Формування на території Імперії варварських королівств. Розбіжність інтересів церкви і держави. Занепад армії. Захоплення Рима вестготами. Боротьба з гунами. Позбавлення влади Ромула Августула. Королівство Теодоріха.

Народи Західної Європи на периферії античного світу. Етнічна карта Європи в перші століття після Р.Хр. Кельто-германо-слов'янський регіон. Значення кельтської культурної традиції. Господарське життя і суспільний лад стародавніх германців згідно зі свідченнями римських авторів та за археологічними знахідками. Характер землекористування. Права на землю. Поява майнової нерівності і соціальної диференціації. Еволюція общини. Політичний устрій стародавніх германців. Форма організації влади. Вождівства і племінні союзи. Роль військової аристократії і дружини. Проблематика етногенезу в контексті історії давніх германців. Релігійні вірування давніх германців. Формування племінних союзів. Виникнення нових народностей.

Культура Стародавнього Риму. Загальне та особливе в розвитку давньоримської культури (в порівнянні з культурою Стародавньої Греції). Вплив культури інших народів: етрусків, греків, «варварів» та ін. Особливості давньоримської міфології і релігії. Жрецькі колегії. Культ предків. Історичні перекази. Свята, театральні вистави і гладіаторські бої. Розвиток римської літератури: Лівій Андроник, Плавт, Теренцій, Лукрецій Кар, Катулл, Тібулл, Проперцій, Вергілій, Гораций, Овідій, Петроній, Сенека, Марціал, Ювенал, Апулей, Клавдіан, Намаціан, Авзоній, Симмах і ін. Розвиток філософських шкіл: римський стоїцизм, епікурейство, кінізм, неопіфагореїзм, гностицизм, неоплатонізм, християнська філософія. Лукрецій Кар, Цицерон, Сенека, Епіктет, Марк Аврелій, Плотін, Лактанцій, Іоанн Златоуст, Августин та ін. Ораторське мистецтво. Панегірики. Розвиток наукових знань. Катон, Варрон, Пліній Старший, Цельз, Гален, Клавдій Птолемей та ін. Досягнення юридичної науки. Кодекс Феодосія. Видатні історики: Саллюстій, Тит Лівій, Тацит, Светоній, Діон Кассій, Євсевій та ін. Римська архітектура, скульптура і живопис: зміни стилів в різні епохи. Найважливіші пам'ятки монументального будівництва: Пантеон, Колізей та ін.

Історія та культура західноєвропейського Середньовіччя

Вступ до історії Середньовіччя. Походження та суть термінів “середні віки”, “медієвістика”. Хронологічні рамки історії середніх віків. Історичне поняття “Західна Європа”. Формацийний та цивілізаційний підходи до вивчення історії західноєвропейського Середньовіччя. Тлумачення поняття “феодалізм” у зарубіжній та вітчизняній історичній науці. Характерні риси західноєвропейської середньовічної цивілізації. Періодизація історії середніх віків. Специфіка розвитку західноєвропейського суспільства окремі періоди середньовічної історії.

Особливості процесу переселення народів у VI-VII ст. Лангобарди, Гепіди, герули, слов'яни, араби. Загальні результати і значення варварських завоювань. Соціально-політична характеристика варварських державних утворень: Вестготського, Вандальського, Бургундського, Остготського, англо-саксонських, Лангобардського і Франкського королівств на початковому етапі генези феодальних відносин.

Держава франків. Імперія Карла Великого та її розпад. Утворення Франкської держави та розширення її території за правління Хлодвіга. Династія Меровінгів. Франкське суспільство за матеріалами “Салічної правди”. Посилення влади майордомів. Піпін Герістальський. Карл Мартел. Бенефіційна реформа Карла Мартела. Піпін Короткий. Союз із католицькою. Імперія Каролінгів та її розквіт за правління Карла Великого. Внутрішня і зовнішня політика Карла Великого. Шляхи формування поземельної й особистої залежності. Каролінзька вотчина. Верденський поділ і розпад імперії Каролінгів.

Західна Європа в IX - XI ст. Франція в IX-XI ст. Прихід до влади Капетингів. Феодальна роздробленість. Королівський домен. Внутрішня політика перших Капетингів. Категорії залежного селянства, форми залежності й повинності. Німеччина в IX-XI ст. Особливості процесу феодалізації. Посилення герцогської влади. Правління Саксонської династії. Слабкість королівської влади за Генріха I. Передумови посилення королівської влади. Політика Оттона I. Політика Оттона III та її наслідки для Німеччини. Правління Франконської династії. Зміцнення Німецької держави в першій половині XI століття. Формування єдиної держави в Англії. Альфред Великий. Скандинавія в раннє Середньовіччя. Побут, звичаї, суспільний устрій скандинавів. Епоха вікінгів. Причини, хід та наслідки походів вікінгів. Держава Кнута Великого. Арабське

завоювання і утворення мусульманських держав на Піренейському півострові. Християнські держави Піренейського півострова. Реконкіста.

Візантійська імперія у IV - XI ст. Особливості кризи рабовласництва в Східній Римській імперії. Візантія за правління Юстиніана I Великого. Криза кінця VI - VII ст. Вторгнення слов'ян та їх розселення на території Візантії. Внутрішнє і зовнішньополітичне становище Візантії у УП-ЕХ ст. Іконоборський рух, його соціальна суть і наслідки. Повстання та єретичні рухи. Відновлення іконошанування. Основні категорії селянства. Внутрішня і зовнішня політика імператорів Македонської династії. Візантія і Русь. Послаблення центральної влади в XI ст.

Християнська церква в IV - XI ст. Християнська церква після Міланського едикту. Оформлення інституту папства, причини піднесення римських пап. Лев I. Початок перетворення церкви в великого земельного власника. Місіонерська діяльність. Роль монастирів у збереженні античної спадщини. Оформлення західного чернецтва. Святий Бенедикт. Освіта. Патрімоніум св. Петра. Ідеологічне обґрунтування примату католицької церкви в Європі. Криза римської церкви в IX-X ст., її причини і прояви. Ключійський рух. Гільдебрандт. Церковна реформа та її наслідки.

Культура Західної Європи у V - XI ст. Формування системи «семи вільних мистецтв». Культурний діалог античної і варварської традицій. Особливості візантійської культури. «Каролінзьке» відродження. Академія Карла Великого. Інтелектуали Каролінзького відродження. Школи книжкової мініатюри. Альфред Великий і його діяльність в розвитку культури. Академія. Шкільна освіта. Переклади Біблії англосаксонською мовою. Англосаксонська мова в літературі та поезії. «Оттонівське» відродження. Оттон I і Оттон II. Ключійський рух. Одон Ключійський. Ліутпранд. Відукінд. Герберт Орільякський. Гротсвіта Гандерсгеймська. «Школа Рейхенау». Церковне будівництво.

Середньовічне місто. Виникнення середньовічного міста. Основні теорії походження міст: романська, вотчина, маркова, бурговая, ринкова; їх розвиток у другій половині XIX - початку XX ст. «Торгова» теорія А. Піренна. Сучасна точка зору на походження феодального міста. Ранньосередньовічне місто. Проблематика феодального міста. Сутність явища «феодальне місто». Типи феодальних міст. Соціальна характеристика середньовічного міста. Комунальний рух. Основні етапи комунального руху та їх характеристика. Міське ремесло. Причини утворення і еволюція середньовічного ремісничого цеху. Функції цеху. Цеховий примус і замикання цеху. Організація і види міської торгівлі. Форми об'єднання торговців в середні століття. Міжнародна торгівля: торговельні морські басейни і основні напрямки товаропотоків. Монетна справа класичного середньовіччя. Кредит і банківські операції.

Хрестові походи. Причини й передумови хрестових походів. Клермонський собор. Початок хрестоносного руху. Похід бідноти. Перший хрестовий похід феодалів. Держави хрестоносців на Сході. «Єрусалимські ассизи». Військово-чернечі ордени. Італійські міста-держави та їх роль у хрестових походах. Другий і третій хрестові походи. Четвертий хрестовий похід і розгром Візантії. Останні хрестові походи. Занепад хрестоносного руху та його причини. Значення і вплив хрестових походів на розвиток Європи.

Франція в XI-XV ст. Політична роздрібленість в XI - XIII ст. Визвольний рух міст, його роль у формуванні союзу королівської влади й міського стану. Територіальне розширення королівського домену. Філіпп II Август і Плантагенети. Альбігойські війни. Реформи Людовіка IX. Зростання державного апарату і подальше зміцнення французької монархії. Політика Філіппа IV Красивого. Приєднання Шампані. Боротьба за Фландрію. Боротьба королівської з папством. Виникнення Генеральних штатів, їх склад і компетенція. Особливості станової структури французького суспільства. Причини й початок Столітньої війни. Поразки при Кресі й Пуатьє. Повстання в Парижі під проводом Етьєна Марселя і Жакерія. Мирний договір у Бретині. Карл V Валуа та його реформи. Відновлення Столітньої війни. Народна боротьба проти англійських загарбників. Жанна д'Арк. Завершення війни. Посилення державної централізації. Людовік XI: його боротьба з великими феодалами, економічна політика. Завершення політичного об'єднання Франції.

Англія в XI-XV ст. Нормандське завоювання Англії та його вплив на розвиток англійської держави. Своєрідність васально-ленної системи в Англії. Феодальні усобиці в Англії в першій половині XII в. Правління династії Анжу (Плантагенетів). Політика зміцнення державної влади в другій половині XII століття. Реформи Генріха II Плантагенета. Правління Іоанна Безземельного. «Велика хартія вольностей» та її історичне значення. Політична боротьба в другій половині XIII ст. Баронські війни. Виникнення англійського парламенту, його структура, функції і соціальна сутність. Особливості формування станового представництва в Англії. Політична ситуація в Англії під час Столітньої війни. Рецидив феодальної анархії та її соціальні витоки. Війна Червоної і Білої Троянд. Прихід до влади Тюдорів. Завершення процесу формування національної централізованої держави.

Німеччина в XI-XV ст. Завершення процесу формування феодального ладу. Послаблення центральної влади й політична криза другої половини XI ст. Саксонське повстання. Боротьба за інвеституру. Каносса. Вормський конкордат. Еволюція аграрних відносин у XII-XIII ст. Дифференціація селянства. Особливості соціальної боротьби у селі. Зростання міст. Міста й центральна влада. Міністеріали. Політика імператорів династії Штауфенів. Німецька колонізація на Схід. Італійська політика німецьких імператорів. Німеччина в

ХГУ-ХУ ст. Причини й наслідки утворення системи територіальних князівств. Утворення і розвиток Швейцарського союзу. Міста й союзи міст у XIV - XV ст. Ганза. Цеховий лад. Зародження мануфактурного виробництва. Німецьке село. Політичний розвиток імперії. Карл IV. "Золота булла" Органи станового представництва. Опозиційні настрої в містах і селянський рух.

Скандинавські країни XI-ХУ ст. Суспільно-політичний лад скандинавських народів наприкінці раннього Середньовіччя. Особливості формування феодального ладу. Зміцнення королівської влади в Норвегії за правління короля Магнуса Законодавця. Міста і бюргерство. Політична боротьба у Данії, Норвегії і Швеції наприкінці XIII та в XIV ст. Війна Данії з Ганзою. Кальмарська унія.

Країни басейну Середземномор'я в XI - ХУ ст. Міста-держави Північної Італії. Папська держава. Королівство двох Сицилій в Південній Італії. Німецькі вторгнення на Апеннінський півострів. Боротьба італійських міст за політичні права. Італія в XIV - XV ст. Встановлення тиранічних режимів. Арабська Іспанія. Арагон і Кастилія, особливості соціально-політичного розвитку. Кортеси. Завершення Реконкісти і утворення Іспанського королівства.

Візантійська імперія наприкінці XI - в середині ХУ ст. Аграрні відносини й соціальна політика Комнінів. Візантійські міста. Міжнародне становище Візантії. Битва при Маріокефалі. Наростання кризових явищ. Четвертий хрестовий похід і утворення Латинської імперії. Грецькі держави у першій половині XIII ст. Відновлення Візантійської імперії. Михайл VIII Палеолог. Громадянська війна і повстання зилотів. Ідейно-богословська боротьба в імперії. Ісихазм. Турецькі завоювання на Балканах та в Малій Азії. Завоювання Константинополя турками. Причини падіння Візантійської імперії. Особливості розвитку візантійської культури. "Комнінівське відродження". Нікейський центр відродження еллінської культури і "палеологівський Ренесанс". Вплив культури Візантії на Західну Європу.

Католицька церква наприкінці XI-ХУ ст. Перемога церкви в боротьбі за інвеституру в Німеччині та Англії. Піднесення папства в XII-XIII ст. Інокентій III. Східна експансія католицької церкви (Східна Європа, Візантія, Близький Схід). Унії з Візантією. Політика папства на Піренейському півострові. Інквізиція. Поява і розвиток «жебрущих» орденів, їх соціальне і ідеологічне значення. Духовно-рицарські ордени і їх взаємини із римським престолом. Поразка папства в боротьбі за інвеституру у Франції. «Авіньйонський полон пап» і «великий розкол». Політичний крах папства наприкінці XV століття. Єретичні рухи. Катари. Вальденси. Патари. Амальрікани. Іоакіміти. Альбігойські війни. Єресі. Апостолики, лолларди, гусити, їх гуманістична соціальна спрямованість.

Культура Західної Європи XI-ХУ ст. Філософська та історична думка XI-XIII ст. Номіналізм і реалізм в середньовічній філософії. Зародження схоластики. Ансельм Кентерберійський. П'єр Абеляр. Середньовічний гуманізм. Іоанн Солсберійський. Розвиток університетської освіти. Паризькі авероїсти XIII ст. Альберт Великий і Фома Аквінський. Вчення Роджера Бекона. Міські школи. Західноєвропейська епічна література. Лицарська (куртуазна) культура і література. Міська та селянська література. «Висока» і народна культура. Міський театр XII-XV ст. Шляхи розвитку середньовічної драми. Середньовічне мистецтво. Романська архітектура. Готика. Раннє Відродження в Італії XIV-XV ст. Періодизація італійського Ренесансу. Основні риси культури Відродження. Ранній гуманізм і програма нової культури: Франческо Петрарка, Джованні Боккаччо і Колуччо Салютати. Громадянський гуманізм: Леонардо Бруні та ін. Лоренцо Валла та його етичні концепції. Вчення про людину Леона Баттіста Альберті. Флорентійський неоплатонізм. Антифеодальний характер гуманістичної ідеології. Мистецтво раннього Відродження: Філіппо Брунеллескі, Мазаччо, Філіппо Ліппі. Розвиток наук.

Історія та культура країн ЦСЄ в добу Середньовіччя

Перші слов'янські ранньодержавні утворення. Держава Само. Великоморавська держава. Проникнення протоболгар на Балкани, утворення Першого Болгарського Царства, його соціально-політичний розвиток у VIII - XI. Виникнення Хорватської держави. Міста-держави Далмації. Утворення та розвиток Сербської держави. Слов'яно-германське сусідство. Виникнення Давньочеської держави Пршемисловичів та її соціально-політичний розвиток у IX - XII ст. Поява мадярських племен у Подунав'ї. Давньопольська держава П'ястів у X - XII ст.

Чеські землі в XIII-ХУП ст. Чеське королівство у XIII ст. Пршемисл Отакар I і отримання спадкового королівського титулу. Пршемисл Отакар II, його внутрішня та зовнішня політика. Вацлав II і спроби створення чесько-польсько-угорської імперії. Соціально-економічний розвиток. Міста. Політична ситуація в землях Чеської корони у першій третині XIV ст. Чеські землі за правління Карла IV Люксембурга. Криза чеського суспільства та зародження гуситського руху. Гуситська революція та гуситські війни. Політична боротьба в середині XV ст. Іржі з Подебрад. Суспільно-економічний розвиток Чехії в XV ст. Піднесення міст. Об'єднання чеської і угорської корони під владою Ягелоннів. Формування станової монархії. Вхід чеських земель до складу монархії Габсбургів. Внутрішня політика Фердинанда I Габсбурга. Поширення реформаційних ідей. Єзуїти. Процес понімечення Чехії. Конфлікти станів з королем. Повстання 1547. Релігійна боротьба. Община чеських братів. Загострення політичних протиріч наприкінці XVI-XVII

ст. Повстання 1618-1620 рр. та його наслідки. Чеська середньовічна культура.

Польська держава в XIII-XVI ст. Боротьба за відновлення єдиної Польської держави Внутрішня і зовнішня політика Казимира III Великого. Початок правління династії Ягелоннів. Польська держава за часів Людовіка Анжуйського. Кревська унія. Відносини з Тевтонським орденом. Грюнвальдська битва та її історичне значення. Формування станово-представницької монархії. Соціально-економічний розвиток Польщі. Фільварково-панщинна система. Розвиток міста, ремесла і торгівлі. Політичний розвиток Польської держави в XVI - першій половині XVII ст. Проблема абсолютизму. Вплив ідей Реформації на польські землі. Постанови Тридентського собору. Зовнішня політика Польської держави в XVI - першій половині XVII ст. Люблінська унія. Політична криза 1570-х років. Початок правління династії Ваза. Внутрішня і зовнішня політика Сигізмунда III, Владислава IV та Яна Казимира. Польська культура

Угорське Королівство у X - XV ст. "Віднайдення батьківщини". Набіги угорців на території Західної Європи. Виникнення ранньофеодальної держави. Іштван I. Династія Арпадовичів. Соціальна структура ранньофеодального суспільства. Внутрішні чвари в XI-XIII ст. "Золота булла" 1222 р. Татарська навала. Зовнішня політика Угорського королівства в XII - XIII ст. Утвердження Анжуйської династії. Її внутрішня і зовнішня політика. Лайош I Великий. Управління Трансильванією. Угорське королівство під владою Люксембургів. Формування станової монархії. Розквіт Угорського королівства за правління Матяша I Корвіна. Угорське королівство на початку XVI ст. Соціально-економічний розвиток. Селянська війна 1514 р. під проводом Дьордя Дожі. Битва під Могачем і розпад Угорського королівства. Габсбурзька Угорщина. Угорські землі під владою османів. Піднесення Трансильванського князівства за правління Габора Бетлена і Дьордя I Ракоці. Боротьба народів Угорщини і Трансильванії проти османського іґа. Реформація в Угорщині і Трансильванії. Контрреформація в Угорщині і Трансильванії. Антигабсбурзькі визвольні рухи в Угорщині і Трансильванії. Іштван Бочкаї. Соціальна боротьба в Угорщині і Трансильванії. Культура Угорщини і Трансильванського князівства.

Держави і народи на Балканах і в Подунав'ї у XII - XVII. Друге Болгарське Царство, його соціально-політичний розвиток і культура. Сербська держава у XIII-XV ст. Боснійська держава у XIII-XIV ст. Чорногорія. Унія Хорватського та Угорського королівств. Особливості розвитку міст-держав Далмації. Дубровницька Республіка. Виникнення Волоського та Молдовського князівств. Албанські князівства XIII-XV ст. Південно-слов'янські землі під владою Османської імперії.

Московська держава. Володимиро-Суздальське князівство. Великий Новгород. Монгольська навала і встановлення золотоординського іґа. Невська битва та Льодове побоїще. Початок об'єднання руських земель навколо Москви. Боротьба за визволення з-під влади Золотої Орди. Дмитрій Донської. Посилення Московської держави у XV ст. Державне управління і суспільство. Іван IV Грозний. Опричнина. «Смутний час». Розвиток культури.

Історія та культура середньовічного Сходу та Африки

Арабський халіфат (VI - XIII ст.). Аравія на світанку середньовіччя. Заняття населення та суспільний устрій арабів VI - VII ст. Розвиток міст і міжнародної торгівлі. Культура доісламської Аравії. Пророк Мухаммед і утвердження ісламу. Релігійна ситуація в Аравії. Виникнення ісламу, його соціальна роль. Мухаммед. Коран. Утворення єдиної арабської держави. Арабські завоювання: їх причини та наслідки. Організація управління на захоплених територіях. Халіфат Омейядів. Громадянська війна та утворення халіфату Омейядів. Державний устрій Дамаського халіфату. Виникнення течій в ісламі. Друга громадянська війна. Халіфат Аббасидів. Утворення халіфату Аббасидів. Соціально- економічний та державний устрій. Аграрні відносини в Халіфаті. Зростання мусульманського церковного землеволодіння (вакф). Розвиток ремесла, міст і торгівлі. Морські експедиції арабів. Народні рухи. Розпад Багдадського халіфату. Сельджуцьке завоювання. Монгольська навала та її наслідки. Культура Арабського халіфату. Поширення наукових знань. Дім Мудрості. Арабська література. Збірник казок «Тисяча й одна ніч» Особливості архітектурного будівництва. Особливості арабської культури в різних країнах.

Китай в XI - XVII ст. Чинники формування середньовічного китайського етносу. Риси китайсько-конфуціанської цивілізації. Крах давньокитайської імперії Хань на початку середньовіччя. Троєцарство. Заснування всекитайської імперії Цзінь. Запровадження державної надільної системи. Китай в епоху "південних династій" і "варварських держав" (IV - VI ст.). Китай за правління династії Суй. Синкретичний характер китайської держави за правління династії Тан. Реформи Ян Яня. Селянська війна IX ст. в Китаї: її етапи, рушійні сили та ідеологія. Боротьба політичних угруповань і спроби реформ в Сунському Китаї. Діяльність Ван Аньші. Монгольське завоювання Китаю і утворення імперії Юань Боротьба китайського народу проти монголів і створення імперії Мін. Чжу Юаньчжан. Внутрішньополітична боротьба кінця XIV - кінця XV ст. Соціально-політичний устрій імперії Мін. Селянська війна XVII ст. і манчжурське завоювання Китаю. Культура середньовічного Китаю. Китайський живопис. Золоте століття китайської поезії.

Японія у III - XVII ст. Розпад первіснообщинного ладу і утворення племінного союзу. Правління роду

Сога. Проникнення буддизму. Переворот Тайка. Особливості державного устрою у VII-VIII ст. Захоплення влади кланом Фудзівара. Японія в X-XV ст. Розпад надільної системи. Зростання приватних земельних володінь (сьоен). Послаблення влади центрального уряду. Самураї. Виникнення сьогунату Мінамото. Розвиток міст, ремесла і торгівлі. Організація оборони країни проти монгольської навали. Посилення політичної роздробленості. Сьогунат Асикага. Міжусобні війни. Селянські виступи. Повстання в Ямасиро. Зовнішня торгівля і піратство. Становище країни наприкінці XV - на початку XVI ст. Боротьба за об'єднання країни. Діяльність Ода Нобунага і Тойотомі. Хідейосі. Проникнення європейців у Японію. Утворення сьогунату Токугава. «Закриття» країни. Культура Японії. Храмові комплекси. Японська віршована література «танка». Епоха Хейян. Живопис. Обряд чайної церемонії. Ляльковий театр дзьорурі.

Монгольська імперія. Заняття населення та соціальний склад монголів. Утворення монгольської держави. Темучин (Чингіс-хан). Організація монгольського війська. Монгольські завоювання: їх причини, основні етапи та наслідки. Золота орда. Утворення «світової монгольської імперії» Юань та її державний устрій. Хубілай. Церква в Монгольській імперії. Аграрні відносини. Розвиток міст і торгівлі, фінансово-економічна криза та розпад єдиної Монгольської імперії. Монголія після «епохи великих завоювань». Держава маньчжурів. Створення імперії Цин. Джунгарське (Ойратське) ханство. Монгольська середньовічна культура. Дзанабадзар.

Індія в XI - XVII ст. Економічне і політичне становище Індії у III-VII ст. Імперія Гуптів. Індійська община і касти. Земельні відносини в общині. Вторгнення в Індію гунів- ефталтів і його наслідки. Держава Харші. Держави Північної і Південної Індії в VIII-X ст. Ремесло і торгівля в VI-X ст. Міста раннього середньовіччя. Поширення індуїзму. Проникнення ісламу в Індію. Економічне і політичне становище Індії в XI-XII ст. Індія напередодні ісламського завоювання. Утворення Делійського султанату. Аграрні відносини. Адміністративний устрій. Економічний розвиток Північної Індії в XIII-XV ст. Завойовницька політика делійських султанів. Португальці в Індії. Монгольське завоювання. Соціально-політичний устрій «Імперії Великих Моголів». Аграрні відносини. Розвиток ремесла і торгівлі. Реформи Акбара. Імперія Моголів за Джахангіра та Шах Джахана. Правління Аурангзеба. Внутрішня і зовнішня політика. Загострення соціальних протиріч і народні повстання. Діяльність Ост-Індських компаній. Занепад імперії Великих Моголів. Культура середньовічної Індії. Основні релігії: індуїзм, буддизм, іслам, сікхізм, джайнізм, парсизм, бхакті. Сім'я та сімейні відносини. Розвиток науки (Аріябхата). Освіта. Індійська писемність. Поезія та проза. Архітектура та образотворче мистецтво. Музика і театр. Танцювальне мистецтво. Індійська традиційна фізична культура.

Туреччина в XI - XVII ст. Утворення султанату турків-сельджуків. Сельджуцькі завоювання. Державний та соціально-економічний устрій султанату. Монгольська навала та її наслідки. Розпад Сельджуцького султанату. Утворення держави турків-османів. Перші османські завоювання. Політичний устрій. Роль ісламу у формуванні османської держави. Мусульманські духовні ордени. Військово-ленна тимарна система. Турецьке військо. Османські завоювання на Балканах. Навала Тимура. Ангорська битва. Відновлення єдиної Османської держави. Реформи Мурада II. Завоювання Константинополя. Утворення Османської імперії. Турецькі завоювання XVI ст. Сулейман I. Соціально-економічний та політичний розвиток Османської імперії XVI - XVII ст. Державний устрій Оттоманської Порту. Становище підкорених народів. Загострення внутрішніх протиріч. Розклад тимарної системи. Занепад військової могутності Османської імперії. Середньовічна турецька культура. Релігія. Освіта. Наука. Література. Архітектура і мистецтво. Музична культура.

Історія та культура країн Західної Європи та Америки нового часу

Періодизація світового розвитку й основні тенденції розвитку країн світу в добу нового часу. Історичний зміст і періодизація історії нового часу. Розвиток колоніальної системи, первинне нагромадження капіталу. Політична карта світу до початку нового часу. Великі географічні відкриття і виникнення колоніальної системи. Ф. Магеллан і перше навколосвітнє плавання. Іспанські конкістадори. Завоювання Мексики та Перу. Англійські, голландські і французькі колоніальні захоплення в кінці XV - першій половині XVII ст.; російські географічні відкриття на півночі і сході Європи і Азії. Картина демографічного розвитку у новий час. Зростання третього стану. Шляхи перебудови суспільства у новий час. Революції і реформи XVII - XIX ст. Зміни державних форм. Формування націй і національних держав у добу нового часу. Культура нового часу. Роль церкви і релігії у духовному житті. Основні течії в мистецтві та літературі. Міжнародне становище напередодні Першої світової війни. Народні рухи і революції.

Характер і особливості міжнародних відносин у новий час. Утворення Троїстого союзу та Антанти. Війни та міжнародні кризи кінця XIX - початку XX ст. (до 1914 р.). Гонка озброєнь. Світова війна 1914 - 1918 рр. - історичний злам глобального масштабу. Причини і характер Першої світової війни. Міжнародні відносини. Вступ в боротьбу Туреччини. Взаємовідносини держав Антанти в 1914-1915 рр. Вступ в боротьбу Болгарії. Фінансові відносини країн Антанти в 1916 р. Міжсоюзницькі конференції на зламі 1916 - 1917 рр. Дипломатія заключного періоду Першої світової війни.

Політична карта Західної Європи і Америки до початку нового часу. Особливості розвитку країн Європи та Америки в XVI - першій половині XVII ст. Наслідки географічних відкриттів для Західної Європи. Реформація і контрреформація, їх наслідки. Світова експансія Європи та її основні чинники (колоніалізм, християнізація, динамізм економіки, науки і техніки). Відгалуження європейської цивілізації в Північній Америці. Капіталізм як специфічне явище Європи. Промислова революція та її наслідки. Нові форми масових суспільних рухів. Перехід до індустріального суспільства у провідних країнах Заходу наприкінці XIX - на початку XX ст. Переважання еволюційних форм внутріполітичного розвитку в Західній Європі та Північній Америці. Особливості Нідерландської революції та її наслідки. Англійська революція середини XVII ст. Реставрація Стюартів. "Славна революція" 1688 р. Розширення колоніальних володінь Англії. Війни. Особливості розвитку країн Європи та Америки у другій пол. XVII-XVIII ст. "Освічений абсолютизм". Політичний і соціально-економічний розвиток Англії наприкінці XVII - у XVIII ст. (до 1789 р.). Формування двопартійної системи. Французький абсолютизм у другій половині XVII-XVIII ст. Французьке Просвітництво XVIII ст. Передумови, завдання і початок Великої французької революції. „Декларація прав людини і громадянина”. Велика французька революція: хронологічні межі, передумови, етапи, суспільно-політичні угруповання. Якобінська диктатура у Франції. Історичний характер та підсумки Великої французької революції. Термідоріанський режим у Франції. Директорія.

Війна за незалежність англійських колоній в Північній Америці: передумови, хід та підсумки. "Декларація незалежності" Сполучених Штатів Америки. Конституція США. "Білль про права".

Основні риси розвитку країн Європи та Америки наприкінці XVIII - в першій половині XIX ст. Франція і Європа у роки наполеонівських воєн. Віденський конгрес і його ухвали. "Священний союз". Революції 20-30-х рр. XIX ст. в Європі: причини, завдання, особливості та результати. Італійський національно-визвольний рух наприкінці XVIII - в першій половині XIX ст. Значення П'ємонту. Особливості революцій в Європі в середині XIX ст.: мета, основні політичні сили в боротьбі за владу. Наслідки революцій. Революція в Австро-Угорщині і українські землі. Основні риси соціально-економічного та політичного розвитку США наприкінці XVIII - в першій половині XIX ст. Формування двопартійної системи.

Завершальний етап Рісорджіменто. Об'єднання Італії. Об'єднання Німеччини "залізом і кров'ю". Отто фон Бісмарк. Франко-пруська війна та її наслідки. Внутрішня політика німецького рейхсканцлера О. фон Бісмарка та її наслідки. Трансформація Австрійської імперії в дуалістичну Австро-Угорську монархію. Реформи 60-70-х рр. XIX ст. в Росії. Конституційний лад Третьої республіки у Франції. Політичні кризи кінця XIX - початку XX ст. Політична система Німецької імперії (1871-1914 рр.). Президентські адміністрації та основні проблеми розвитку США на поч. XX ст. (1900-1914 рр.). Реформаторська діяльність британських ліберальних і консервативних урядів в останній третині XIX - на початку XX ст.

Історія та культура ЦСЄ доби нового часу

Особливості соціально-економічного і політичного розвитку країн регіону. Економічний і політичний розвиток Чехії і Словаччини. Зародження політичних партій і національне питання. Польща в добу Нового часу. Економічний розвиток Королівства Польського. Національно-визвольний рух польського народу в XIX ст. Політичні рухи, утворення партій. Соціально-економічні відносини в західних польських землях і Галичині. Політика онімеччення. Соціально-економічний розвиток Хорватії і Словенії. Політичні рухи, утворення політичних партій, національна боротьба. Відродження Болгарської держави. Тирновська Конституція. Воз'єднання Південної і Північної Болгарії. Економіка Болгарії, протекціонізм.

Московська централізована держава XVI ст. та її експансія. Смутні часи в московському царстві та початок династії Романових. Московська держава у XVII ст. Утворення Російської держави. Петровські перетворення. Росія при спадкоємцях Петра I, "Просвітницький абсолютизм" Катерини II та її внутрішня політика. Зовнішня та колоніальна політика Росії часів Катерини II. Російська імперія на межі XVIII-XIX ст. Російсько-французька війна 1812 р. та закордонні походи російських військ 1813-1814 рр. Реакція в останні роки правління Олександра I та виступ декабристів. Прихід до влади Миколи I та його політичний курс. Доба великих реформ Олександра II. Народницький рух та початок політичного тероризму в Росії. Російська імперія за часів Олександра III. Посилення реакції. Росія в епоху революцій. Загальнонаціональна криза початку XX ст. Перша російська революція та її наслідки. Народи Російської імперії, їхня визвольна боротьба та культура наприкінці XIX- на початку XX ст. Головні проблеми суспільно-політичного життя Росії в останній третині XIX - на поч. XX ст. Революція 1905-1907 рр. в Російській імперії: передумови, причини, завдання і результати. Росія між двома революціями. Столипінські реформи в Російській імперії. Лютнева революція та альтернативи розвитку Росії в 1917 р. Початок визвольного руху в Росії першої чверті XIX ст.

Історія та культура Азії та Африки нового часу

Цивілізаційні характеристики розвитку країн Сходу на початок нового часу (2-й пол. XVII - XVIII ст.). Потенціал екстенсивного розвитку. Криза традиційних соціально-економічних і політичних структур у XIX

ст. і відносно відставання країн Сходу й Африки від капіталістичних держав. Зміни на політичній карті Далекого Сходу в новий час. Зміни на політичній карті Центральної Азії та Середнього Сходу в новий час. Зміни на політичній карті Південної Азії та басейну Південних морів у новий час. Зміни на політичній карті Близького сходу та Північної Африки в новий час. Зміни на політичній карті Тропічної та Південної Африки в новий час. Етапи колоніальної експансії європейських країн в новий час. Дискусія в історичній науці з питань місця і ролі колоніалізму в історії країн Азії і Африки. Соціально-економічні, політичні та культурні наслідки колоніального поділу Сходу та Африки європейськими державами та США. Азія та Африка на початку XX ст.: стан економіки та суспільно-політичний розвиток. Феномен «Пробудження Сходу». Перша світова війна і країни Сходу та Африки.

Цинський Китай в середині XVII - на початку XX ст. Завоювання Китаю маньчжурами. Внутрішня та зовнішня політика правителів династії Цин у XVII - першій половині XIX ст. Зовнішньополітичне становище Цинської імперії. Насильницьке «відкриття» країни та її поділ на сфери впливу. Передумови, причини та основні етапи Тайпінського повстання в Китаї. Суспільний і державний устрій Тайпін-тяньго. Особливості розвитку капіталізму в Китаї останньої третини XIX - початку XX ст. Спроби реформ у Китаї та причини їхніх невдач. Народне повстання Іхетуанів в Китаї. Причини, передумови і початок Сінхайської революції в Китаї, її характер та рушійні сили. Сунь Ятсен. Перемога республіканських сил і проголошення Китайської республіки. Утворення партії Гоміньдан. «Друга революція». Китай в роки Першої світової війни. "21 вимога" Японії Китаю.

Японська імперія в середині XVII - на початку XX ст. Соціально-економічний та політичний лад Токугавської Японії в другій половині XVII - середині XIX ст. Проникнення капіталістичних держав і укладення нерівноправних договорів. Революція Мейдзі в Японії: її характер та рушійні сили. Реформи Мейдзі в Японії. Наслідки капіталістичної модернізації країни. «Рух за свободу і народні права» в Японії. Конституція 1889 р. Зовнішньополітичне становище Японії в останній третині XIX - на початку XX ст. Війни та перехід до «великої політики». Становлення та розвиток корпоративного капіталізму. Активізація робітничого і становлення соціалістичного руху в Японії на поч. XX ст. Імперіалістична Японія в роки Першої світової війни.

Корея в середині XVII - на початку XX ст. Соціально-економічний лад та політична система Кореї в 2-ій пол. XVII - сер. XIX ст. Рух Сірхакпха. Симптоми кризи ладу традиційної Кореї в XIX ст. Повстання під проводом Хон Їонне та Селянська війна Тонхак у 1893-1894 рр. «Відкриття» Кореї і підписання з нею нерівноправних договорів. Суперництво імперіалістичних держав та суспільно-політичні процеси в Кореї в ост. третині XIX - на поч. XX ст. Анексія Кореї Японією і встановлення колоніального режиму.

Південно-Східна Азія і країни південних морів в середині XVII - на початку XX ст. Державні утворення Нгуєнів і Чинів у Дайв'єті. Селянська війна тейшонів та її наслідки. Імперія Нгуєнів у В'єтнамі в 1-ій пол. XIX ст. Правління «реалістів» та «консерваторів». Соціально-економічні та політичні процеси в Камбоджі в 2-ій пол. XVII - 1-ій пол. XIX ст. Реформи сдаты Анг Дуонга. Князівства Лаосу в 2-ій пол. XVII - сер. XIX ст. Тенденції історичного розвитку Бірми в 2-ій пол. XVII - 1-ій пол. XIX ст. Протидія британській колоніальній експансії і реформи короля Міндона. Сіам в 2-ій пол. XVII - на поч. XX ст. Реформаторські перетворення. Фактори збереження суверенітету. Колоніальна експансія Франції в Індокитаї в XIX ст. та її наслідки. Утворення Індокитайського Союзу. Нідерландська колоніальна система в Індонезії в 2-ій пол. XVII - 1-ій пол. XIX ст. Антиголландські повстання на Яві. Англійська колоніальна експансія в басейні Південних морів у кінці XVIII - 1-ій пол. XIX ст. Реформи Т.С. Раффлза. Іспанський колоніальний режим на Філіппінах 2-ій пол. XVII - XIX ст. Особливості формування національної свідомості. Хосе Рісаль. Національно-визвольна революція 1896-1898 рр. і створення Філіппінської республіки. Американське панування на Філіппінах на поч. XX ст. Підкорення султанату Аче і завершення колоніального захоплення Індонезії. Криза системи «примусових культур» в Індонезії в 2-ій пол. XIX ст. Зміни в колоніальному управлінні Нідерландською Індією в кінці XIX - поч. XX ст.: «Етичний курс». Зародження національно-визвольного руху на Яві. Країни Південно-Східної Азії в роки Першої світової війни.

Індія, Непал і Цейлон в середині XVII - на початку XX ст. Розпад держави Великих Моголів у Індії. Утворення нових держав та їх типологія. Етапи британського завоювання і колоніального підкорення Індії, його форми і знаряддя. Передумови, причини, рушійні сили та хід сипайського повстання в Індії 1857-1859 рр., його історична оцінка. Передумови об'єднання Непалу та його політична консолідація в 1-ій половині XIX ст. Переворот 1846 р. і встановлення режиму Рани. Кандійська держава на Цейлоні в XVII-XVIII ст. Англо-голландське суперництво і завоювання Цейлону Англією. Стратегія і тактика англійської колоніальної адміністрації в Індії в ост. третині XIX ст. Розвиток капіталістичної промисловості і зміни структури індійського суспільства. Виникнення націоналізму та його організації в Індії. Партія Індійський національний конгрес. Британський імперіалізм і національно-визвольний рух в Індії на поч. XX ст. Б. Тілак та Махатма Ганді. Непал та брит. колонії Півд. Азії (Цейлон, Малайзія, Бірма) в кінці XIX - на поч. XX ст.

Країни і народи Центральної Азії в середині XVII - на початку XX ст. Утворення і розпад

Дурранійської держави в Афганістані. Правління Дост Мухамеда та реформи Шер Алі-хана. Внутрішнє і зовнішнє становище монгольських ханств у сер. XVII-XVIII ст. Маньчжурське завоювання Халхи, Джунгарського ханства і Кашгарії. Держави і народи Казахстану і Середньої Азії в 2-й пол. XVII - 1-й пол. XIX ст. Англо-російське суперництво. Англійська агресія в Афганістані. Правління еміра Абдурахман-хана в Афганістані. Економічні, політичні та ідеологічні зрушення в Афганістані на поч. XX ст. Рух молододафганців. Монголія в ост. третині XIX - на поч. XX ст. Утворення теократичної держави.

Персія в середині ХУП - на початку ХХ ст. Занепад Сефевідської держави і приход до влади Надір-шаха, його зовнішня і внутрішня політика. Утвердження в Ірані династії Каджарів. Встановлення режиму капітуляцій. Загострення соціальних протиріч в Ірані в 1-й пол. XIX ст. Повстання бабідів, його ідеологія та райони поширення. Модернізаційні процеси в Ірані ост. третини XIX ст. Формування нових соціальних сил і зародження націоналізму. Мальком-хан. Гасан Рушдіє. Причини, рушійні сили і періодизація революції в Ірані 1905-1911 рр.

Османська імперія в середині XVII - на початку ХХ ст. Спроби реформ в Османській імперії у 2-й пол. XVII - 1-й пол. XIX ст. і причини їх невдач. Міжнародне становище та війни Османської імперії в 2-й пол. XVII - 1-й пол. XIX ст. Суть «східного питання». Економіка та суспільно-політична обстановка в Османській імперії в 70-х рр. XIX ст. Визвольна боротьба народів Балкан. Конституційний рух та діяльність "Нових османів" в 1870-х рр. Мідхат-паша. Деспотичний режим правління Абдул-Хаміда II в Туреччині (зулум) і перетворення країни в напівколонію. Молодотурецька революція 1908 р. та її історичне значення. Внутрішня і зовнішня політика молодотурецького уряду на поч. XX ст. Участь країни у Першій світовій війні.

Арабські країни Близького і Середнього Сходу та Північної Африки в середині XVII - на початку ХХ ст. Іслам у суспільному житті арабських країн в новий час. "Арабське відродження". Арабські країни у складі Османської імперії в новий час. Боротьба проти турецького панування. "Єгипетська авантюра" Наполеона Бонапарта. Єгипет за правління Мухамеда Алі, його внутрішня і зовнішня політика. Соціально-економічні та політичні процеси в арабських країнах Близького та Середнього Сходу в кінці XVIII - 60-х рр. XIX ст. Посилення іноземного впливу. Початок французької колоніальної експансії в Алжирі і визвольне повстання під проводом Абд-аль-Кадіра. Економічний та соціально-політичний розвиток Єгипту в ост. третині XIX - на поч. XX ст. Формування нових соціальних сил та націоналістичної ідеології. Мустафа Кяміль. Алжир і Туніс у складі французької колон. імперії в ост. третині XIX - на поч. XX ст. Аравія в останній третині XIX - на початку ХХ ст. Англійське проникнення в регіоні. Міжімперіалістичні протиріччя початку ХХ ст. і Перша світова війна та їх вплив на арабські країни Близького і Середнього Сходу.

Тропічна і Південна Африка в середині XVII - на початку ХХ ст. Суспільний лад і типологія державних утворень народів Тропічної та Екваторіальної Африки у XVII - 1-й пол. XIX ст. Вплив європейської експансії та работоргівлі. Кінець работоргівлі і колоніальна експансія європейських держав у Судані та Екваторіальній Африці в XIX ст. Утворення республіки Ліберії. Європейська колонізація і визвольна боротьба народів Південної Африки у XIX ст. "Великий трек". Абіссинія (Ефіопія) в ост. третині XIX - на поч. XX ст. Боротьба з італійською агресією. Опір колонізаторам у Східній Африці: повстання під проводом Бушрі, Мухаммеда бен-Абдалли Хасана, "маджі-маджі". Повстання махдистів у Судані. Активізація імперіалістичної експансії в Південній Африці на зламі XIX-XX ст. Англо-бурська війна і створення ПАС. Внесок європейських мадрівників у дослідження Африканського континенту в ост. третині XIX ст. Поділ Тропічної та Південної Африки в кінці XIX ст. Пряме і непряме управління африканськими колоніями.

Історія та культура країн Західної Європи та Америки новітнього часу

Періодизація світового розвитку й основні тенденції розвитку країн світу в першій половині ХХ ст. Проблеми періодизації. Нова фаза розвитку міжнародних відносин. Культурний прогрес як розвиток духовних потенцій особистості і суспільства в цілому. Політична карта світу та міжнародна обстановка в новітній період. Стан продуктивних сил економічно розвинених країн Західної Європи. Рівень розвитку продуктивних сил на Американському континенті. Посилення ролі країн Азії та Африки. Інтеграційні процеси в сучасному світі.

Вплив фактору завершення Першої світової війни і її підсумків на становище в країнах-переможницях та в переможених країнах. Міжнародно-політичні наслідки приходу до влади в Росії більшовиків і створення СРСР. Проблема загальної кризи капіталізму, різні погляди на неї. Різні погляди на характер та особливості епохи імперіалізму, закономірності розвитку капіталістичних країн в цю епоху. Ідеологічна боротьба між соціалізмом і капіталізмом. Початок змагання капіталізму з соціалізмом та вплив цього фактору на соціально-економічну політику правлячих кіл головних капіталістичних держав світу. Поляризація сил в капіталістичному світі.

Паризька мирна конференція: склад, результати діяльності. Мирні договори з переможеними країнами.

Паризька мирна конференція по підсумках Першої світової війни (1919 р.). Версальський мирний договір. «14 пунктів» В. Вільсона. Створення та діяльність Ліги Націй (1919-1946 р.). Спроби перегляду повоєнних договорів у 20-х рр. ХХ століття: а) міжнародні конференції 20-х років; пакт Бріана-Келлога (1928 р.); б) плани Дауеса (1924 р.) та Юнга (1929 р.). Договір «дев'яти держав».

Економічний, соціальний, політичний розвиток країн світу у 20-ті - 30-ті роки ХХ ст. Світова криза, виникнення фашизму, нацизм, тоталітаризм. Радянський Союз і капіталістичні країни. Сутність авторитаризму та тоталітаризму. Тоталітаризм – феномен ХХ ст. Види тоталітаризму. Ознаки тоталітаризму: диктатура, терор, тотальний контроль над суспільним життям, особистістю, творчістю, одержання власності, культ особи вождя, антилібералізм, антидемократизм, месіанство, матеріальна і духовна автагія, самоізоляція тощо. Суспільно-політичні рухи міжвоєнного періоду в країнах Європи та США. Демократичний рух. Робітничий рух. Конкуренція між соціал-демократією та комунізмом за керівництво робітничим рухом. Профспілковий рух. Сутність та основні риси демократії. Напрямки демократичної суспільно-політичної думки: лібералізм, консерватизм, соціал-демократія. Боротьба між тоталітаризмом та демократією як ключова тенденція внутрішньополітичних процесів у міжвоєнний час. Особливості та прояви національно-визвольних рухів.

Назрівання Другої світової війни. Міжнародні відносини в міжнародний період. Зовнішньополітичні пріоритети провідних країн світу у 30-х рр. ХХ століття. Утворення двох вогнищ війни у світі. Утворення вогнища війни на Далекому Сході. Крах Версальсько-Вашингтонської системи. Японська агресія проти Китаю. Утворення головного вогнища війни. Реалізація німецькою дипломатією планів ліквідації Версальського договору. «Вісь Берлін-Рим-Токіо». Перехід фашистських держав до відкритої агресії. Політика «умиротворення агресора» напередодні Другої світової війни. Загострення міжнародних відносин наприкінці 30-х років. Мюнхенська угода. Радянсько-німецький пакт про ненапад (23 серпня 1939 р.) та таємний додатковий протокол до нього.

Західні демократії 1919-1939 рр. США у першій половині ХХ століття. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта, його наслідки та значення. Франція в 20-30-ті рр. ХХ століття. Діяльність уряду Народного фронту: суть та наслідки. Велика Британія у 20-30-х рр. ХХ століття. Прихід до влади лейбористів. Культура світу у першій половині ХХ століття.

Тоталітарні режими: Італія, Німеччина, Іспанія в першій половині ХХ ст. Італія після Першої світової війни; встановлення фашистської диктатури Беніто Муссоліні. Німеччина у першій половині ХХ століття: Веймарська республіка (1918-1933 рр.); встановлення нацистської диктатури Адольфа Гітлера. Іспанія після Першої світової війни: революція 1931 року; громадянська війна 1936-1939 рр.; встановлення диктатури Франсіско Франко.

Друга світова війна. Воюючі сторони, головні фронти, причини, характер і періодизація Другої світової війни. Характеристика військових дій на першому етапі війни 1939 - червень 1941 рр. Основні події німецько-радянської (Великої Вітчизняної) війни (1941-1945 рр.). Формування антигітлерівської коаліції. Окупаційний режим та Рух Опору в країнах Європи та Азії. Воєнні дії у Північній Африці, Азії та Тихому океані (1940-1943 рр.). Завершення воєнних дій в Європі та Азії (1943-1945 рр.). Докорінний перелом у ході війни, початок кризи фашистського блоку. Відкриття Другого фронту в Європі. Визволення європейських територій. Розгром фашистської Німеччини. Капітуляція Японії. Підсумки і наслідки Другої світової війни. Складання «біполярного світу». Створення ООН.

Тенденції політичного, економічного і соціального розвитку країн світу середини ХХ - початку ХХІ ст. Поляризація суспільно-політичних систем. Соціально-реформістська модель організації суспільства. Неоконсервативна модель розвитку. Розпад колоніальної системи та модернізація «третього світу». Основні дихотомії світу після Другої світової війни: тоталітаризм і демократія, капіталізм і соціалізм, пацифізм і війна, націоналізм та інтернаціоналізм.

Тенденції розвитку міжнародних відносин другої половини ХХ - початку ХХІ ст. Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних угод. Нова розстановка сил на світовій арені. Виникнення і етапи «холодної війни». Створення воєнних блоків. Блокове протистояння (40-80-і рр. ХХ ст.). Міжнародні результати діяльності світової системи соціалізму в другій половині 40-х - 60-х рр. ХХ ст. Міжнародні кризи і конфлікти у 1940 - 80-х рр. в умовах біполярного світу. Локальні конфлікти після Другої світової війни та їх результати і вплив на міжнародну обстановку. Деколонізація та утворення нових незалежних держав. Процес розрядки міжнародної напруги. Спроби роззброєння: Договір про заборону випробувань ядерної зброї; нарада з питань безпеки та співробітництва в Європі. Гельсінгський акт 1975 р. Діяльність ООН та міжнародних організацій. Загострення міжнародних відносин в другій половині 70-х - на початку 80-х рр. Позитивні зміни і тенденції розвитку міжнародних відносин періоду «перебудови» в СРСР. Успіхи політики роззброєння. Кінець «холодної війни». Нове політичне мислення. Перехід від конфронтації до співробітництва.

Розпад СРСР і Югославії. Постбіполярний світ. Розширення НАТО на Схід. Науково-технічний прогрес і постіндустріальне суспільство. Глобальні проблеми сучасності. Міжнародний тероризм. Світові

інтеграційні та глобалізаційні процеси, їх спричиненість, прояви та наслідки. Країни Західної і Північної Європи (1945 - поч. ХХІ ст.). Наслідки Другої світової війни для провідних країн Західної Європи. План Маршалла. Початок і подальший розвиток європейської економічної інтеграції. США у 1945 - на початку ХХІ ст. Утвердження США як провідної країни повоєнного постбіполярного світу. «Глобальна війна проти тероризму» та її поточні наслідки. СРСР (1945 -1991). Нові незалежні держави. Посилення ролі Китаю у міжнародних відносинах та загострення китайсько-американських взаємин. Російська агресія проти України (з 2014 р.) та її вплив на розвиток міжнародних відносин.

США і Канада в другій половині ХХ ст. США у другій половині ХХ - на початку ХХІ століття.

Ф. Рузвельт, Г. Трумен. Президентство Дж. Кеннеді. М.Л. Кінг. «Уотергейт». Війна в Кореї 1950-1953 рр. Канада у повоєнний період. Політика ліберальної та консервативної партії після Другої світової війни. «Конституційний акт 1981 р.».

Країни Латинської Америки. Прискорення економічного розвитку латиноамериканських країн під час Другої світової війни і в післявоєнні роки. Політичний розвиток. Кубинська революція 1959 р. Процеси інтеграції. Організація американських держав (1948 р.).

Країни Західної Європи в другій половині ХХ ст. Особливості політичного й економічного розвитку країн регіону. «План Маршалла» та його роль у відбудові економіки Західної Європи. Інтеграційні процеси в сучасній Європі. Розширення Євросоюзу та НАТО на початку ХХІ століття. Велика Британія у повоєнний період. Урядування М. Тетчер. Франція у повоєнний період. Встановлення П'ятої республіки. Політика Шарля де Голля. Німеччина у другій половині ХХ століття. Розкол та об'єднання країни. Італія у другій половині ХХ ст. Італійське «економічне диво».

Історія та культура Азії та Африки новітнього часу

Посилення національно-визвольного руху в Південно-Східній Азії, на Близькому та Середньому Сході в першій половині ХХ ст. та його результати. Загальна характеристика країн Африки та Латинської Америки в першій половині ХХ століття.

Японія в 1918 - 1945 рр. Японська імперія в 1918 - 1923 рр.: економічна адаптація, внутрішньополітичні процеси. Вашингтонська конференція 1921 - 1922 рр. та її рішення для Японії. Соціально-економічний, суспільно-політичний розвиток і зовнішня політика Японії в 1924 - 1929 рр. Пожвавлення мілітаристських та експансіоністських настроїв в японському суспільстві. Світова економічна криза 1929 - 1932 рр. і пошуки Японією шляхів виходу з неї. Формування авторитарно-мілітаристського режиму в 30-х роках ХХ ст. Японія в роки війни в Китаї та на Тихому океані (1937 - 1945 рр.).

Китай в 1918 - 1945 рр. Національно-демократичний рух у Китаї в 1919 - 1924 рр. Національна революція 1925 - 1927 рр. Реформи нанкінського уряду (1928 - 1937 рр.). Наслідки Першої світової війни для Китаю. "Рух 4 травня" 1919 р. Рух за "нову культуру". Зародження комуністичного руху в Китаї. Сунь Ятсен і реорганізація Гоміньдану (1919 - 1925 рр.). Національна революція в Китаї 1925 - 1927 рр. та її підсумки. Реформи "Нанкінського десятиліття" (1928 - 1937 рр.).

Британська колоніальна політика і національно-визвольний рух в Індії (1918 - 1947 рр.). Реформи Монтегю - Челмсфорда: причини проведення, зміст, значення. Індійський національний конгрес (ІНК) в умовах піднесення національно-визвольного руху 1918 - 1920 рр. Філософські та політичні погляди М.К. Ганді (1869-1948 рр.). ІНК у 20-х роках ХХ ст.: ідейно-політична еволюція. Трансформація британської колоніальної політики і діяльність комісії Дж.О. Саймона і М. Неру (1928 р.). "Закон про управління Індією" 1935 р.: "федеральна схема" і "провінційна автономія". Загострення протиріч між ІНК і Мусульманською Лігою в 1935 - 1939 рр. Політика Великої Британії в Індії в період Другої світової війни. Протистояння ІНК і Мусульманської Ліги. Місія Р.С. Кріппса (1942 р.). Деколонізація. Надання Індійському Союзу та Пакистану статусу домініонів.

Кемалістська революція 1918 - 1923 рр. у Туреччині. Реформи Мустафи Кемаля (1923 - 1938 рр.). Кемалістська революція 1918 - 1923 рр. у Туреччині: причини, хід, результати. Буржуазні реформи Мустафи Кемаля 1923 - 1938 рр.: а) зміни в державному устрої, судочинстві та праві; б) економічна політика кемалістів; в) реформи у сфері культури та побуту. Зовнішня політика Туреччини в 20-х - 30-х роках ХХ ст.

Повалення влади Каджарів і реформи Реза-шаха в Ірані (1921 - 1941 рр.). Повалення Каджарської династії в Ірані. Встановлення влади Реза-шаха Пехлеві (1921 - 1925 рр.). Реформаторська політика Реза-шаха в 20-х - 30-х роках ХХ ст.: а) зміни в державному устрої, судочинстві та праві; б) економічна політика Реза-шаха; в) реформи в галузі культури та побуту. Зовнішня політика Ірану в 20-х - 30-х роках ХХ ст. Окупація Ірану англо-радянськими військами у серпні 1941 р. Компаративний аналіз реформаторських спроб Реза-шаха в Ірані та Мустафи Кемаля (Ататюрка) в Туреччині.

Визвольна боротьба народів Африки. Післявоєнний переділ території Османської імперії та німецьких колоній в Африці. Створення мандатної системи. Повстання в Єгипті 1919-1921 рр. Відновлення формальної незалежності. Визвольна боротьба у 30-х рр. Збройна боротьба республіки Риф (Марокко) у

1921-1926 рр. Визвольна боротьба народів Алжиру й Тунісу у 20-30-х рр. Боротьба ефіопського народу проти італійської агресії у 1935-1937 рр.

Країни Індокитаю у 1918-1945 рр. Соціально-політичний та економічний розвиток В'єтнаму у 20-х рр. Політика французьких колонізаторів. Визвольна боротьба в'єтнамців у 20-30-х рр. Проблема створення демократичного фронту. Окупація В'єтнаму Японією. Утворення Ліги незалежності. Основні риси соціально-економічного й політичного розвитку Лаосу у Камбоджі. Політика британських колонізаторів у Бірмі та боротьба проти неї. Окупація Бірми Японією. Створення антифашистської ліги та повстання у березні 1945р. Розділення В'єтнаму і початок війни (1954-1959 рр.). Повномасштабне втручання США. Наслідки війни.

Країни Азії і Африки у 1945-1991 рр. Особливості розвитку країн Сходу в 40-90-ті роки ХХ ст. Країни Сходу в спектрі геополітичних інтересів країн Заходу. Реакція традиційного Сходу на колоніалізм: національно-визвольна боротьба і вестернізація (на прикладі Китаю та Туреччини). Держави Азії та Африки у "холодній війні": в'єтнамська та корейська війни. Близькосхідне питання. Деколонізація країн Азії та Африки та її етапи (1945-1990 рр.). 1960 р. - рік визволення Африки.

Країни Сходу в останній чверті ХХ ст.: проблеми соціально-економічного та політичного розвитку. Шляхи розвитку незалежних держав. Конвергенція економіки. Країни Азії та Африки, що залишилися аграрно-сировинними придатками колишніх метрополій. Становлення і розвиток нових індустріальних країн Сходу. Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур. Криза секулярного націоналізму на Сході (на прикладі Іранської революції 1978-1979 рр.). Ісламський фундаменталізм. Релігійний ренесанс. Характеристика країн Африки.

Китай у 1945 р. - 1980 -х рр. Післявоєнна політична криза і громадянська війна в Китаї 1946 - 1949 рр. Утворення Китайської Народної Республіки (КНР). Соціально-економічні та політичні перетворення в Китаї 1949 - 1957 рр.: вибір шляхів розвитку. Політика "великого стрибка" (1958 - 1961 рр.) та її наслідки. "Культурна революція" (1966 - 1976 рр.). Політична боротьба в Китаї після смерті Мао Цзедуна. Реформи Ден Сяопіна і зовнішня політика Китаю в 80-х роках ХХ ст.

Іран у 1945 - 1980-ті рр. Іран у другій половині 40-х - 50-х роках ХХ ст. Боротьба за націоналізацію нафтової промисловості. "Біла революція" 60-х - 70-х років ХХ ст.: причини, зміст, результати реформ. Ісламська революція 1978 - 1979 рр. та її наслідки. Р.М. Хомейні. Ісламська Республіка Іран: "третій шлях" розвитку (1979 - 1989 рр.).

Афганістан у 1945 - 1980-ті рр. Афганістан у період правління короля Мохаммеда Захір-шаха (1945 - 1973 рр.). Республіка Афганістан за Мохаммеда Дауда (1973 - 1978 рр.). Саурська революція 1978 р. та витоки громадянської війни. Демократична Республіка Афганістан (1978 - 1992 рр.).

Пакистан. Бангладеш. План Маунтбетена. Утворення Індії та Пакистану. Утворення держави Пакистан. Економічне й політичне становище країни після здобуття незалежності. Національне питання і роль ісламу. Збройний конфлікт з Індією (1965р.). Незалежність Бангладешу.

Близькосхідна проблема: витоки і шляхи врегулювання. Витоки близькосхідної проблеми. Утворення держави Ізраїль (15 травня 1948 р.) і ескалація арабо-ізраїльського конфлікту. Арабо-ізраїльські війни в контексті близькосхідного конфлікту у другій половині ХХ ст. Палестинська проблема та ісламський екстремізм. Спроби врегулювання палестинської проблеми.

Країни Близького і Середнього Сходу. Туреччина в 1945 - 1960 рр.: лібералізація політичної системи та економічного життя. Друга республіка в Туреччині (1960 - 1980 рр.) і внутрішньополітична боротьба. Третя республіка у 80-х роках ХХ ст.: від військового режиму до „обмеженої демократії”. Економічні реформи Т. Озала.

Країни Східної та Південно-Східної Азії. Особливості соціально-економічного і політичного розвитку. Японія в умовах американського окупаційного режиму (1945 - 1952 рр.). Сан-Франциський мирний договір 1951 р. і його наслідки. Економічне відродження Японії в 50-х - 60-х роках ХХ ст. Причини швидкого економічного зростання. Японія у другій половині 70-х - 80-х роках ХХ ст.: формування "нової економічної моделі". Країни Індокитаю після 1945 рр.

Африка. Характерні риси політичного, економічного і культурного розвитку африканського суспільства. Диктаторські режими і проблеми економічного розвитку. Зусилля міжнародної спільноти щодо подолання проблем бідності і голоду.

Історія та культура країн ЦСЄ новітнього часу

Країни Центральної та Східної Європи (1918-1939 рр.). Польща в першій половині ХХ ст. Встановлення режиму «санації» Ю. Пілсудського (1926-1935 рр.). Чехословаччина: східноєвропейський «острів демократії». Революція 1918 р. в Угорщині. Встановлення диктатури М. Горті (1920-1944 рр.). Становлення Югославії в першій половині ХХ століття. Румунія та Болгарія в першій половині ХХ століття.

Радянська Росія і СРСР. Лютнева та Жовтнева революції 1917 р.: причини та наслідки. Громадянська

війна в Росії (1918-1920/1922 рр.): сторони конфлікту, причини, наслідки. «Воєнний комунізм» в Радянській Росії (1917/1918-1921 рр.): причини запровадження, суть та наслідки. Нова економічна політика (неп) в Росії (1921-1928 рр.): причини запровадження, суть та наслідки. Утворення СРСР. Сталінська модернізація в СРСР (1929-1939 рр.): індустріалізація, колективізація, масовий терор. Міжнародне становище та зовнішня політика СРСР у 20-30-ті роки. СРСР напередодні та на початку Другої світової війни. СРСР у роки Великої Вітчизняної війни.

Країни Центрально-Східної Європи в другій половині ХХ ст. Встановлення комуністичних режимів у Східній Європі в повоєнний період (1946-1947 рр.). Східноєвропейська модель соціалізму: спільні та відмінні риси від радянської.

Демократичні революції 1989-1991 рр.: причини, особливості та наслідки. Країни Східної Європи у повоєнний період: а) Югославія в повоєнний період. б) НДР, Польща, Чехословаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія в другій половині ХХ ст. Розвиток соціалістичних країн у другій половині 80-х років ХХ ст. Ознаки занепаду. „Оксамитові” революції у 1989-1990 рр. в країнах Центральної і Південно-Східної Європи, їх наслідки. СРСР у 1945-1991 рр.

Зовнішня та внутрішня політика СРСР після Другої світової війни. Початок “холодної” війни. СРСР у період повоєнної «сталінщини» і «відбудови» (1945-1953 рр.). Хрущовська “відлига” (1953-1964 рр.) та спроби реформування радянського суспільства. СРСР брежнєвських часів. Посилення реакційних тенденцій в політичному та культурному житті. Застій в економіці. Посилення диктатури СРСР в Центральній Європі. Горбачовська “перебудова” (1985-1991 рр.). Наміри горбачовських реформ та їхня ілюзорність. Чорнобильська катастрофа.

Розпад СРСР та утворення незалежних країн у межах СНД.

Історія та культура сучасного світу

Країни Західної Європи і Америки.

Великобританія. Результати неоконсервативного десятиріччя та відставка М.Тетчер. Дж. Мейджор та політика "здорового консерватизму" (1990-1997 роки). "Новий лейборизм" ("третій шлях") Ентоні Блера (1997-2002 роки). Внутрішня та зовнішня політика лейбористського уряду Т. Блера. Лейбористський уряд Гордона Брауна. Консервативний уряд Девіда Кемерона. Брекзїт. Злет і падіння Терези Мей. Початок урядування Б. Джонсона та загострення суспільних дискусій довкола проблеми Брекзїту. Зовнішня політика.

Франція. Італія. Повернення соціалістів та їхня діяльність (1988-1993 роки), уряд М. Рокара. Поразка лівих і нове "співіснування" (1993-1995 роки). Президент Ж. Шірак. Дії уряду Раффарена. Політика президента Ніколя Саркозі. Політичний курс Франсуа Олланда. Початок урядування Е. Макрона. Італія 1990-х - 2000 років. «Вперед, Італіє!» С. Берлусконі. Зовнішня політика.

Німеччина. Іспанія. Об'єднання Німеччини: проблеми та перспективи. Внутрішньонімецькі проблеми першої половини 1990-х років. Завершення «ери Коля». Повернення соціал-демократів до влади. Зовнішня політика уряду Г. Шрöderа. Соціально-економічний і політичний розвиток Німеччини наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. Урядування А. Меркель. Німеччина і світ. Внутрішньополітичний та економічний розвиток Іспанії у 90-х роках ХХ — на початку ХХІ ст. Каталонська проблема Іспанії. Зовнішня політика.

США. «Поміrkований курс» Дж. Буша. Президентські вибори 1992 р. Уїльям Клінтон - 42 президент США. «Нова економіка» адміністрації У. Клінтона. Зовнішня політика. Президентські вибори 2000 року. "Консерватизм з людським обличчям" Дж. У. Буша - 43-го президента США. Фінансова криза і рецесія. Перемога Дональда Трампа. Зовнішня політика.

Канада. Вибори 1993 р. в Канаді, повернення лібералів до влади. Квебекська проблема. Програма дій ліберального уряду Жана Кретьєна. Економічний розвиток Канади наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. Прихід до влади консерваторів (2006 р.). Джастін Трюдо. Зовнішня політика країни. Українсько-канадські відносини.

Країни Латинської Америки. Нові тенденції на латиноамериканському субконтиненті наприкінці 80-х - на початку 90-х років ХХ ст. Латинська Америка у 90-ті роки ХХ - на початку ХХІ ст. Характерні особливості розвитку великих латиноамериканських держав на сучасному етапі: Чилі, Бразилія, Аргентина, Мексика, Венесуела.

Країни Центрально-Східної Європи та Росія.

Розвиток ринкових відносин, стан промисловості, сільського господарства, фінансовий стан. Постсоціалістичні країни і їх взаємовідносини з НАТО та Європейським Союзом. Взаємовідносини України з постсоціалістичними державами у кінці ХХ ст. - початку ХХІ ст.

Погіршення політичного клімату Польщі з 1987 р. Введення інституту президентства. Еволюція політичних структур. Президентські вибори 1990 р. Реформування економіки країни. Демократизація всіх сфер суспільного життя. Початок стабілізації в першій половині 90-х рр. у Польщі. Рух до індустріального

суспільства західного зразка. Вступ до ЕС та зовнішня політика Польщі. Президентські вибори 1995 р. Польсько-українські відносини на сучасному етапі. Активізація опозиції та внутрішньополітичне життя у Чехословаччині 1988-1989 рр. Відмова КПЧ від монополії на владу. Обрання В.Гавела президентом Чехословаччини. Парламентські вибори 1992 р. Мирне «розлучення» чехів і словаків. Чеська республіка на шляху до зміцнення парламентської демократії. Зовнішня політика. Соціально-економічне становище. Суспільно-політичні процеси в Словацькій республіці. Зовнішня політика. Реформування соціально-економічної сфери. Взаємини України з Чеською Республікою і Словацькою Республікою. Угорська «тиха» революція. Соціально-економічний розвиток та напрямки зовнішньої політики Угорщини. Політичні та соціально-економічні зміни у Болгарії кінця 80-х років. Болгарія в 1990-ті рр. «Новий час» болгарської історії. Союз демократичних сил. Перші та другі президентські вибори. Нестабільність економіки постсоціалістичної Болгарії. Зовнішня політика сучасної Болгарії. Економічний розвиток наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. Конституція Югославії 1989 р. Конфлікт між Сербією і Словенією. Формування нових партій і альтернативних організацій. Міжреспубліканські протиріччя середини 1991 р. Етнічно-релігійна війна у Боснії і Герцеговині. Події у Косово. Міжнародне посередництво у врегулюванні конфліктів на Балканах. Розвиток відносин України з країнами колишньої Югославії.

Країни Балтики. Білорусь. Литва. Росія.

Перехідний період Бразаускаса - Ландсбергіса. На шляху до розвинутої економіки, ЕС і НАТО. Зовнішня політика Литви. Латвія на початку 1990-х років. Економічні перетворення. На шляху до західної демократії. Зовнішня політика Латвії. Естонія на початку 1990-х років. Побудова громадянського суспільства. Зовнішня політика Естонії. Білорусь на у 1990-х рр. Нестабільність та нерівномірність соціально-економічного розвитку. Білорусь на початку ХХІ ст.

Історія сучасної Росії. Російська Федерація у 90-х рр. ХХ ст. Політичні та економічні перетворення. Конфлікт в Чечні. Президентство В.Путіна та Д. Медведєва. Ускладнення відносин із Заходом. Прагнення відродити імперію. Агресивні дії РФ на міжнародній арені. Гібридна війна проти України. Культура країн світу ХХ - початку ХХІ ст.

Країни Азії та Африки.

Країни Сходу в розрізі геополітичних інтересів країн Заходу. Ісламський фундаменталізм. Розвиток країн Азії та Африки 1990-х рр. - на початку ХХІ ст. Релігійний ренесанс. «Арабська весна» і її наслідки. Посилення впливу Китаю. Концепція «Один пояс і один шлях». Міжнародний тероризм. ІДІЛ. Проблема біженців.

Країни Східної та Південно-Східної Азії. Особливості соціально-економічного і політичного розвитку країн регіону. Соціально-економічний розвиток Японії на сучасному етапі. Зовнішня політика Японії, японо-китайські відносини. Соціально - економічний і політичний розвиток Китаю. "Ринковий соціалізм" і особливості економічної модернізації КНР. Проблеми розвитку сучасного Китаю (демографія, екологія, ресурси, соціальна політика і посилення соціального розшарування). Боротьба з корупцією. Проблеми демократизації політичного життя Китаю.

Китай як один з лідерів глобалізованого світу: майбутня наддержава, «жовта загроза» чи новий фактор стабільності у міжнародних відносинах? Особливості статусу Гонконгу та тайванська проблема Китаю. Взаємини з США. Дві Кореї. Кім Чон Ін. Індія. Проведення економічних реформ. "Технологічна" і "біла" революції. Індуський комуналізм. Перегрупування сил в ІНК. Міжетнічні і міжконфесійні конфлікти. Проблеми соціальної нерівності. Індія на початку ХХІ ст.: проблеми і перспективи розвитку. Країни Південно- Східної Азії. Країни Індокитаю після 1991 рр.

Країни Близького і Середнього Сходу. Туреччина 1990-х - 2000-х рр. Сучасне положення Ірану. Ісламський фундаменталізм. Становище Афганістану після виведення радянських військ. Створення Ісламської держави Афганістан. Рух «Талібан». Міжнародні сили сприяння безпеці (ISAF). Політика президента Хаміда Карзая. Наркотична промисловість.

Африка. Характерні риси політичного, економічного і культурного розвитку африканського суспільства. Громадянська війна в Сьера-Ліоне. Геноцид у Руанді. Операція Лінда Нчі. Сомалійські пірати та боротьба з ними.

Головні тенденції у розвитку світової культури в ХХ - на початку ХХІ ст. Найважливіші наукові досягнення ХХ століття. Сутність і форми НТР. Масова культура. Кіно. Архітектура. Живопис. Модернізм та постмодернізм як явища культури. Виклик постмодернізму і постпостмодернізм. Освоєння людиною космічного простору. Поява і вплив на життя людства мережі Інтернет. Глобальні проблеми сучасності та спроби осмислення їх засобами мистецтва.

Давні цивілізації на території України

Палеоліт та мезоліт. Стоянки первісних людей. Людина сучасного типу. Форми соціальної організації. Розвиток знарядь праці. Основні заняття. Зародження перших релігійних уявлень і мистецтва. Виникнення землеробства й скотарства. Досягнення людей у добу неоліту та енеоліту.

Трипільська культура. Землероби та скотарі доби бронзи.

Кіммерійці. Скіфи. Сармати.

Причини грецької колонізації Північного Причорномор'я та Криму. Міста-держави. Боспорське царство.

Походження слов'ян. Розселення слов'янських племен. Анти.

Господарство, побут, звичаї та вірування. Германські племена на території сучасної України.

Велике переселення народів (IV - VI ст.). Гуни. Авари.

Історія та культура середньовічної України

Розселення східнослов'янських племен - предків українців. Виникнення перших державних утворень у Середньому Подніпров'ї. Союзи племен. Основи господарського життя: рільництво, скотарство, розвиток ремесл і торгівлі. Заснування і розвиток Києва та інших праукраїнських міст. Князь Кий. Становлення держави з центром у Києві. Князі Дір і Аскольд.

Початки християнства на Русі. Держава за часів Олега. Доба князя Ігоря. Княгиня Ольга та її "реформи". Зовнішньополітична діяльність: подорож до Константинополя, налагодження відносин з Німеччиною. Князь Святослав. Початок правління Володимира Великого. Реформи князя. Війни з кочівниками. Відносини з іноземними державами та зміцнення міжнародного авторитету Русі. Передумови та причини прийняття християнства в Київській державі. Хрещення Русі. Ярослав Мудрий та його внутрішня політика. Церковне життя. Митрополит Іларіон. Міжнародне становище Київської держави. Культурно-просвітницька діяльність Ярослава Мудрого. "Руська Правда". Розвиток сільського господарства, ремесл, торгівлі, культури. Київська держава за Ярославичів. Боротьба за київський престол після смерті Ярослава Мудрого. "Правда Ярославичів". Любецький з'їзд 1097 р. Боротьба з половцями. Володимир Мономах. Боротьба за об'єднання усіх київських земель. Міжнародне становище Київської Русі. "Статут Володимира Мономаха" та його значення. Мстислав Володимирович. Причини роздробленості Київської Русі. Економічний і політичний розвиток Київського, Чернігово-Сіверського, Переяславського, Галицького та Волинського князівств. Зруйнування Києва Андрієм Боголюбським. Культура Київської Русі. Основні віхи формування українського етносу: території, мова, духовне життя, побут. Перша згадка назви "Україна". Походження і розвиток національної символіки.

Боротьба проти монголо-татарських завойовників. Битва на р. Калці 1223 р. Вторгнення орд хана Батия і зруйнування Києва. Спустошення Галицько-Волинського князівства та інших земель.

Галицькі і Волинські землі. Роман Мстиславич. Поширення влади на Київ та інші українські землі. Боротьба з боярами. Взаємовідносини з Польщею. Данило Галицький. Війни з Угорщиною і Польщею. Міжнародна політика Галицько-Волинської держави. Відносини із Золотою Ордою. Галицько-Волинська держава за наступників Данила Романовича. Культура Галицько-Волинської держави. Усна народна творчість. Освіта і писемність. Літописання. Галицько-Волинський літопис. Архітектура й містобудування. Живопис. Художні ремесла. Побут.

Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. Встановлення влади литовських князів над Волиню, Чернігово-Сіверською землею, Поділлям, Київщиною та Переяславщиною. Політика князів Гедиміна та Ольгерда. Київське удільне князівство Володимира Ольгердовича. Польська експансія на українські землі наприкінці X[^] ст. Ліквідація автономії Галичини у складі Польщі. Зміна адміністративного устрою. Становище українського населення. Кревська унія 1385 р. Прилучення до Польщі Галичини (1387 р.). Великий князь литовський Вітовт і його політика. Волинь за Свидригайла Ольгердовича. Битва під Вількомиром 1435 р. Остаточна ліквідація Волинського та Київського князівств. Повстання М.Глинського 1508 р.

Українські землі у складі Угорщини, Османської імперії та Московської держави. Господарство. Етнічні процеси. Князь Федір Корятович і Закарпаття. Включення Буковини й Покуття до складу Молдавського князівства. Перехід Молдавії у васальну залежність від Туреччини. Крим та українське Причорномор'я. Утворення Кримського ханства. Встановлення турецького протекторату. Московсько-литовські війни XIV - початку XV ст. Соціальна та етнічна структура населення українських земель. Основні риси економічного життя. Магдебурзьке право. Ремесла й торгівля. Культура й церковне життя від середини XIV - до середини XVI ст.

Історія та культура ранньомодерної України

Соціальна структура українського суспільства. Церковне життя. Сільське господарство. Розвиток міст, ремесл і торгівлі. Польська колонізація на українських землях. Передумови об'єднання Великого князівства Литовського й Польського королівства. Укладення Люблінської унії, її основні положення та наслідки для України. Адміністративно-політичний устрій України у складі Речі Посполитої у другій половині XVI ст. Братства. Становище Української православної церкви. Берестейська церковна унія 1596 р., її наслідки. Виникнення українського козацтва та Запорозької Січі. Господарська діяльність козаків. Поява

перших січей. Дмитро Вишневецький та його діяльність. Життя і побут козаків. Військова майстерність козаків. Запорозька Січ - державно-політичне утворення українського народу. Місце Запорожжя в міжнародній політиці тогочасної Європи. Козацька символіка. Організація реєстрового козацтва. Перші козацькі повстання 90-х років XVI ст. Боротьба козаків з ординцями. Самійло Кішка. Морські походи козаків. П.Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітницька діяльність. Хотинська війна 1621 р. Козацько-селянські рухи 20-30-х років XVII ст. Соціальне економічне та політичне становище України 20-30-х років XVII ст. Розгортання народної боротьби за національне визволення. Повстання 1625 р. під проводом М.Жмайла. Повстання 1630-1631 рр. під проводом Т.Федоровича (Трясила). І. Сулима. Зруйнування Кодака. Козацьке повстання 1637-1639 рр. П.Бут, Я.Остриця, Д.Гуня.

Церковне життя наприкінці XVI - у першій половині XVII ст. Вплив Берестейської унії на розвиток церковного життя в Україні. Відновлення православної ієрархії. Й.Борецький. П.Могила та церковні реформи. Спроби церковного порозуміння. Реформаційні рухи на українських землях. Культура. Стан шкільної освіти в Україні. Острозька академія. Братські школи. Створення Києво-Могилянської академії. Єзуїтські колегії. Початок книгодрукування. Ш.Фіоль. Діяльність І.Федорова в Україні. Література, музика, архітектура, мистецтво.

Передумови та початок Національно-визвольної революції. Причини. Б. Хмельницький. Повстання на Січі. Битви під Жовтими Водами і Корсунем. Наростання всенародної боротьби. Битва під Пилявцями. Похід Б. Хмельницького в Галичину. Облога Львова і Замостя. Вступ козацької армії до Києва. Програма розбудови Української держави. Відновлення воєнних дій у 1649 р. Облога Збаража. Зборівська битва. Зборівський мирний договір. Політико-адміністративний устрій держави. Сподвижники Б. Хмельницького. Економічна й соціальна політика. Зовнішня політика. Місце України в міжнародних відносинах тогочасної Європи. Воєнно-політичні події 1650-1653 рр. Молдавські походи. Продовження війни в 1654-1657 рр. Відносини між Гетьманщиною та Московською державою. Українсько-московська міждержавна угода 1654 р. Воєнні дії проти Польщі в 1654-1655 рр. Віленське перемир'я 1656 р. Підготовка українсько-шведсько-семигородського військово-політичного союзу. Україна в роки правління гетьмана І.Виговського. Корсунський договір 1657 р. між Гетьманщиною і Швецією. Гадяцький договір 1658 р. Агресія Московської держави проти України. Конотопська битва 1659 р. Гетьманство Ю.Хмельницького. Переяславські статті 1659 р. Чуднівська кампанія. Поділ Гетьманщини на Правобережну та Лівобережну Україну. Обрання гетьмана П. Тетері. Боротьба старшинських угруповань за владу. Чорна рада 1663 р. в Ніжині. Гетьманство І.Брюховецького. Московські статті 1665 р. Андрусівське перемир'я. Внутрішня й зовнішня політика гетьмана П.Дорошенка на Правобережжі. Гетьманство Д. Многогрішного. Глухівські статті. І.Самойлович. Чигиринські походи. Занепад Правобережної України. Бахчисарайський мирний договір 1681 р. «Вічний мир» 1686 р. Кримський похід 1687 р. Запорозька Січ у другій половині XVII ст. Участь запорожців у війнах. Кошовий отаман І.Сірко. Заснування і розвиток слобідських міст. Економіка, соціальна структура населення. Розвиток ремесел, промислів, торгівлі. Адміністративно-політичний устрій Лівобережної Гетьманщини. Підпорядкування Української церкви Московському патріархату.

Історія та культура України нового часу

І.Мазепа - людина і політик. Коломацькі статті 1687 р. Основні напрями економічної політики, зовнішньополітична та культурно-просвітницька діяльності І.Мазепа. Взаємини гетьмана із Запорожжям. С. Палій. Ліквідація козацьких полків на Правобережжі. Участь українських полків у воєнних діях на землях Московії, Прибалтики і Речі Посполитої. Похід Карла XII в Україну. Перехід І.Мазепа на бік Карла XII. Обрання гетьмана І.Скоропадського. Зруйнування Чортомлицької Січі. Полтавська битва 1709 р. Перша політична еміграція українців у Західну Європу. Обрання гетьманом України (у вигнанні) П. Орлика і його політика. Вироблення і прийняття "Пактів і Конституції прав і Вольностей Війська Запорозького". Царський терор в Україні після Полтавської битви. Гетьман І.Скоропадський. Решетилівські статті 1709 р. Утворення першої Малоросійської колегії, її завдання і функції. Правління наказного гетьмана П. Полуботка. Зміцнення української державності за гетьманування Д. Апостола. Гетьманщина після смерті Д.Апостола. "Правління гетьманського уряду".

Тимчасове відновлення гетьманського правління. К.Розумовський. Посилення антиукраїнської політики уряду Катерини II. Скасування козацького устрою на Слобожанщині. Остаточна ліквідація гетьманства і створення другої Малоросійської колегії. Політика П.Рум'янцева-Задунайського в Лівобережній Україні. Скасування російським урядом військового та адміністративного устрою на Лівобережній Україні. Запорожжя у XVIII ст. Доля запорожців після Полтавської битви. Заснування Нової Січі. Зруйнування Запорозької Січі. Розправа російського уряду над козацькою старшиною. П.Калнишевський. Заснування Задунайської Січі. Бузьке козацьке військо. Військо вірних козаків (Чорноморське козацьке військо). Національно-визвольна і антикріпосницька боротьба в Україні в середині та другій половині XVIII ст. Початок гайдамацького руху, його характер і рушійні сили. Повстання 1734 р. під проводом Верлана. Гайдамацьке повстання 1750 р. Опришківський рух. Коліївщина та її історичне значення. Загарбання

Росією та Австрією Причорномор'я, Приазов'я, Правобережжя та західноукраїнських земель. Російсько-турецькі війни і договори. Приєднання Криму до Росії. Участь Чорноморського козацького війська в російсько-турецькій війні 1787-1791 рр. Заселення Південної України. Заснування нових міст. Участь Росії та Австрії в поділах Польщі. Українська культура XVIII ст.

Надніпрянська Україна в системі міжнародних відносин у XVIII - першій половині XIX ст. Повернення частини запорожців з-за Дунаю та утворення Азовського козацького війська. Занепад кріпосницьких та зародження ринкових відносин в Україні. Криза поміщицького господарства. Визрівання ринкових відносин. Початок промислового перевороту. Міста. Зростання морських портів. Розвиток внутрішньої торгівлі. Місце України у зовнішній торгівлі Російської імперії. Антикріпосницька боротьба в Україні в першій половині та в середині XIX ст. Селянські виступи під проводом У. Кармалюка на Поділлі. "Київська козаччина", похід "У Таврію за волею". Заходи українського дворянства щодо відновлення автономії України. Поширення західноєвропейських революційних ідей в Україні. Масонство в Україні. Діяльність декабристів в Україні. Польське повстання 1830-1831 рр. та Україна. Національна ідея в суспільно-політичному русі першої половини XIX ст. Утворення Кирило-Мефодіївського братства.

Адміністративно-територіальний устрій та населення західноукраїнських земель. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II. Стан господарства і характер економічних відносин. Рух опришків. Селянські виступи в Галичині, на Буковині, в Закарпатті ("холерні бунти"). Українське національне відродження в середовищі греко-католицьких священників. Поширення ідей Просвітництва. "Руська трійця". Альманах "Русалка Дністрова". Революції 1848-1849 рр. в Австрійській імперії та український національно-визвольний рух. Розгортання революційних подій в Австрійській імперії. Скасування кріпосницької залежності селян і панщини. Пожвавлення культурно-освітнього руху. Вихід першої української газети "Зоря Галицька". Зародження українсько-польського протистояння в Галичині. Головна Руська рада. "Галицько-руська матиця". "Руський собор". Вибори до австрійського парламенту. Революційні події на Буковині та Закарпатті. Селянське повстання під проводом Л. Кобилиці. Львівське збройне повстання 1848 р. Поразка революції в Австрії. Придушення селянського руху.

Освіта. Відкриття вищих і середніх навчальних закладів у містах України. Наука. Праці з історії України М.Маркевича, М.Костомарова, М.Максимовича. Львівський інститут Оссолінських. Видатні українські вчені: ботанік М.Максимович, математики Т.Осиповський і М.Остроградський. Література й фольклор. Т.Шевченко, І.Котляревський, П.Куліш, Г.КвіткаОснов'яненко, П.Гулак-Артемівський, Є.Гребінка. Музичний фольклор кобзарів, бандуристів, лірників. Архітектура. Музика. Живопис.

Скасування кріпосного права в Надніпрянській Україні. Реформи адміністративно-політичного управління 60-70-х рр. Особливості економічного розвитку українських земель напередодні селянської реформи 1861 р. Інші реформи (судова, земська, міського самоврядування, військова, шкільна, цензурна, фінансова) та проведення їх в Україні. Економічна політика російського царизму в Україні у пореформений період. Особливості й перебіг промислового перевороту. Міста. Розширення внутрішнього ринку. Торгівля. Аграрні відносини у Надніпрянській Україні. Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорщини. Особливості економічного життя Галичини, Буковини і Закарпаття. Формування фабрично-заводської промисловості на західноукраїнських землях. Початок трудової еміграції. Зародження українського кооперативного руху. Суспільно-політичне життя в Надніпрянській Україні у другій половині XIX ст. "Хлопоманство". Польське повстання 1863-1864 рр. і Україна. Виникнення громад. Валуєвський циркуляр 1863 р. Емський указ 1876 р. та переслідування українофілів. Діяльність М. Драгоманова. Молода громада. Братство тарасівців. Розвиток народницького руху в Україні. Піднесення національно-визвольного руху на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Москвофіли. Зародження національної течії в суспільному русі. Розгортання руху народовців у Галичині, на Буковині та Закарпатті. Періодичні видання народовців. Заснування й діяльність культурно-освітнього товариства "Просвіта" і Літературного товариства ім. Т.Шевченка (з 1892 р. - Наукове товариство ім. Т.Шевченка). Радикальний рух у Галичині. Народна рада. Виникнення й діяльність Радикальної партії. Проголошення ідеї політичної незалежності України. Наукова і політична діяльність М.Грушевського в Галичині. Утворення УНДП та УСДП. Робітничий та селянський рух на західноукраїнських землях. Українська культура в другій половині XIX ст.

Економічний розвиток і суспільно-політичний рух в Україні на початку XX ст. Економічна криза 1900-1903 рр. Посилення концентрації виробництва і створення монополістичних об'єднань. Розвиток сільського господарства. Наростання робітничого і селянського руху. Студентські виступи. Розвиток українського національного руху. М.Міхновський та його праця "Самостійна Україна". Створення і діяльність українських політичних партій. Соціально-економічний розвиток та політичне становище західноукраїнських земель на початку XX ст. Характер економіки західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії. Наростання національного руху в західноукраїнських землях. Цілі боротьби українців Галичини. Взаємини з представниками інших народів. Діяльність національних і спортивно-фізкультурних організацій "Соколів" і "Січей". Митрополит А. Шептицький. Україна в роки революції

1905-1907 років. Передумови революції. Революційний рух в Україні весною і влітку 1905 р. Діяльність української громади у I та II Державних думах Росії. Україна в 1907-1910 роках. Земельна реформа П.Столипіна та її вплив на Україну. Посилення національного гніту. Створення Товариства українських поступовців (ТУП). Столипінський циркуляр 1910 р. Справа Бейліса. Українська культура й духовне життя на початку ХХ ст.

Плани щодо України Антанти і Троїстого союзу. Початок Першої світової війни. Заснування Головної Української Ради у Львові. Створення Союзу визволення України. Його лідери. Формування легіону Січових стрільців. Воєнні дії на території України у 1914 р. Створення Галицько-Буковинського генерал-губернаторства. Воєнні дії на території України в 1915-1917 рр. Бойовий шлях легіону УСС. Створення Загальної Української Ради.

Участь української інтелігенції в діяльності громадських товариств і комітетів з допомоги жертвам війни (Союз міст, Земський союз, Товариства допомоги населенню Півдня Росії, що постраждало від воєнних дій). Національний рух у Наддніпрянській Україні. Рішення ТУП про ставлення українців до війни. Союз визволення України, його політична платформа і практична діяльність. Назрівання економічної та політичної кризи в Російській імперії.

Історія та культура України новітнього часу

Україна напередодні 1917 р. Початок революції. Утворення Української Центральної Ради, її керівництво, партійний склад і політична програма. М.Грушевський. Початок українізації армії. Політичні партії в боротьбі за вплив на населення. Український Національний Конгрес і перевибори складу Центральної Ради. II Всеукраїнський військовий з'їзд. I Універсал Центральної Ради. Утворення Генерального секретаріату. В.Винниченко. II Універсал Центральної Ради. Збройний виступ самостійників та їхня поразка. Корнілівський заколот і Україна. Більшовизація рад. Загострення конфлікту Центральної Ради з Тимчасовим урядом. “Демократична нарада” і позиція Центральної Ради. З'їзд народів Росії у Києві. Жовтневий переворот в Росії та його відгомін в Україні. Тактика більшовиків в Україні. Встановлення контролю Центральної Ради над Києвом. III Універсал і проголошення Української Народної Республіки. Ультиматум Раднаркому та початок війни більшовиків із Центральною Радою. Проголошення у Харкові радянської влади. Похід більшовицьких військ на Київ. Бій під Крутами. Повстання робітників заводу “Арсенал”. IV Універсал Центральної Ради та проголошення незалежності УНР. Мирний договір у Брест-Литовську. Вступ німецько-австрійських військ до України. Прийняття Конституції УНР. Організація і здійснення гетьманського перевороту. Причини падіння Центральної Ради. Гетьман П.Скоропадський і його уряд. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави. Ставлення політичних партій до гетьманського режиму. Селянські повстання влітку і восени 1918 р. Н.Махно. Анулювання РСФРР Брестського миру та наслідки цієї акції для України. Директорія УНР. Утворення Директорії. Відновлення УНР. Політичний курс Директорії. С.Петлюра. Трудовий конгрес. Отаманщина. Більшовицька агресія проти УНР. Причини поразки Директорії. Проголошення

Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Проголошення ЗУНР. Є. Петрушевич. Організація держави на західноукраїнських землях. “Злука” УНР і ЗУНР. Соціально- економічні перетворення в ЗУНР. Польсько-український конфлікт. Створення Української Галицької Армії. Поглинення Північної Буковини, Бессарабії та Закарпаття іноземними державами. Політика радянського уряду в Україні у 1919 р. Формування більшовицького режиму в Україні. Х.Раковський. Політичний курс більшовиків в Україні у 1919 р. Поразка армії УНР. Перший зимовий похід армії УНР. Денікінський режим. Боротьба проти білогвардійців. Контрнаступ радянських військ і поразка денікінців. Україна на початку 1920 р. Відновлення більшовицького режиму. Формальне визнання радянською Росією незалежності УСРР. Всеукраїнський конгрес. Вибори до рад. Відновлення політики “воєнного комунізму” в економіці та в суспільному житті. Варшавська угода та її наслідки. Більшовицько-польська війна і Україна. Ризький мир. Другий Зимовий похід військ УНР. Початок наступу військ Врангеля. Україна у планах Врангеля. Більшовицький контрнаступ. Поразка врангелівців. Терор у Криму. Розгром махновського руху. Культура і духовне життя в Україні у 1917-1920 роках.

Внутрішнє і міжнародне становище. Політична криза на початку 1921 р. НЕП і особливості його впровадження в Україні. Причини і масштаби голоду 1921-1923 рр. в Україні. Вхід УСРР до складу РСРР. Договори між РСФРР і УСРР 1920-1921 рр. Державний статус України в 1921- 1922 рр. Юридичне оформлення Союзу РСР. Статус УСРР у складі Радянського Союзу.

Культура і духовне життя в роки непу. “Українізація” (“коренізація”). Г.Гринько, О.Шумський, М.Скрипник. Розширення сфери вживання української мови. Коренізація та національні меншини. Опір “українізації”. Кампанія з ліквідації неписьменності дорослих. Література і мистецтво. М.Хвильовий. Кінематограф. О.Довженко. Релігійне життя в Україні. Виникнення Української автокефальної православної церкви (УАПЦ).. Сталінська індустріалізація України. Кооперування і колективізація. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні. Конституція УРСР 1937 р. Судові процеси. “Шахтинська справа” і

“Спілка визволення України”. Масові репресії та їх жертви. Стан культури в Україні у 30-ті роки. Українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Проголошення незалежності Карпатської України.

Радянсько-німецькі договори 1939 р. і західноукраїнські землі. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України та включення її до складу СРСР. Радянсько-німецький договір про дружбу і кордони 28 вересня 1939 р. та таємний протокол. Включення до складу Української РСР Північної Буковини і придунайських українських земель. Радянізація. Напад Німеччини на СРСР. Україна в планах окупантів. Перші дні війни. Прикордонні бої. Відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи 1941 р. в Україні. Евакуація з України в східні райони СРСР. Оборонні бої влітку - восени 1941 р. Оборона Києва. Поразка військ Південно-Західного фронту. Героїчна оборона Одеси і Севастополя. План “Ост”. Нацистський “новий порядок”. Злочинна політика окупаційних властей. Концтабори і масові розстріли. Трагедія Бабиного Яру. Економічне пограбування України. Вивіз працездатного населення на каторжні роботи до Німеччини. Розгортання руху Опору та його течії в Україні. Радянське підпілля і партизанський рух 1941-1942 рр. ОУН та УПА. Україна в 1943 році. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок вигнання окупантів з України. Курська битва. Продовження наступу на Лівобережжі. Визволення Донбасу. Падіння “східного валу”. Визволення Києва. Діяльність радянських партизанських загонів і підпілля. Політична еволюція ОУН - УПА. Стосунки між радянськими та польськими партизанами. Відносини УПА та АК. Волинська трагедія 1943 року. Внесок українських вчених і діячів освіти та культури у досягнення перемоги. Евакуйовані підприємства в радянському тилу. Україна на завершальному етапі війни (1944-1945 рр.). Примусове виселення з Криму в східні райони СРСР татар, греків, вірмен та ін. Завершення вигнання окупантів з України. Культура України в роки війни. Україна у 1944-80-х роках ХХ ст.

Україна в період повоєнної відбудови. Адміністративно-територіальні зміни. Внутрішньополітичне та економічне становище України. УРСР - співзасновниця Організації Об'єднаних Націй. Перехід до мирного будівництва. Особливості відбудови промисловості. Голод 1946-1947 рр., його причини, масштаби й наслідки. Матеріальне становище населення. Грошова реформа та її наслідки. Ліквідація карткової системи. Відновлення радянської влади в західних областях України. Колективізація західноукраїнського села. Доля Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Боротьба УПА. Р.Шухевич (Тарас Чупринка). Депортації українського населення. Операція “Вісла”. Культурне життя в Україні у другій половині 40-х - на початку 50-х років. Суспільно-політичне життя й політична боротьба в Україні. Вхідження Кримської області до складу УРСР. ХХ з'їзд КПРС і Україна. Початок політичної реабілітації. Стан економіки України наприкінці 50-х - у першій половині 60-х років. Рівень життя населення. Стан продовольчого і товарного забезпечення. Культура і духовне життя в Україні. Причини появи та особливості дисидентського руху в Україні. “Українська робітничо-селянська спілка” Позиція вищого партійного керівництва України при усуненні М.Хрущова від влади. Л.Брежнев і Україна. Україна у період загострення кризи радянської системи (1965-1985 рр.) Діяльність в Україні П.Шелеста і усунення його з посади першого секретаря ЦК КП України. В.Щербицький. Конституція УРСР 1978 р. Відносини керівництва України з союзним центром. Наростання економічної кризи. Житлове будівництво. Стан медичного обслуговування. Привілейоване становище партійно-державної номенклатури.

Наростання кризових явищ в культурі. Опозиційний рух. Репресії проти правозахисників. Утворення Української Гельсінської спілки (УГС). Релігійне дисидентство. Боротьба за легалізацію Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Зміни у вищому партійно-державному керівництві після смерті Л.Брежнева. М.Горбачов і пошуки шляхів виходу з кризи. Спроби оздоровлення суспільно-політичного життя. Перебудова. Невдача спроб реформування СРСР. Політика керівництва України в період перебудови. Погіршення економічної ситуації в Україні в другій половині 80-х років. Чорнобильська катастрофа. Становище в сільському господарстві. “Гласність” і повернення народові правди про минуле України. Мітинги й демонстрації. Нові громадські об'єднання. Політклуби. Створення Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка. Історико-просвітнє товариство “Меморіал”. Початок формування Народного руху України. Закон Української РСР “Про мови в УРСР”. Початок формування багатопартійності в Україні. Розклад компартії України. Виникнення “демократичної платформи” в КПУ. Виникнення нових політичних партій.

Історія та культура сучасної України

Україна на шляху за незалежність. Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Політична конфронтація восени 1990 р. Спроба державного перевороту в СРСР і Україна. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Припинення існування Радянського Союзу. Розгортання державотворчих процесів незалежної України. Партійне життя.

Економіка України. Стан виробництва. Стан справ у сільському господарстві. Запровадження гривні.

Становище у соціальній сфері. Зміни в чисельності та соціальному складі населення. Життєвий рівень населення. Міжнародні відносини. Права національних меншин в Україні.

Зовнішня політика незалежної України.

Культурне співробітництво. Досягнення українських спортсменів на міжнародних змаганнях.

Політичне життя 1994-1999 рр. Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2000-2004 рр. Загострення внутрішньополітичної ситуації у кінці 2000 р. - на початку 2001 р. Земельний кодекс. Вибори до Верховної Ради України 2002 р. Особливості перебігу президентських виборів 2004 року.

”Помаранчева революція”. Політична програма В. Ющенко. Парламентські вибори 2006 р. Позачергові парламентські вибори 2007 р. та їх наслідки. Підготовка, проведення та результати президентських виборів 2010 р. Президентство В.Януковича. «Політреформа» в Україні, повернення до президентсько-парламентської республіки. Парламентські вибори 2012 р. Утиски свободи за президентства В.Януковича. Євромайдан. Революція гідності. Втеча Януковича та усунення його з посади. Російська інтервенція та окупація Криму. Війна на Сході України (АТО). Позачергові президентські вибори 2014 р. Позачергові парламентські вибори 2014 р. Президентські терміни П.Порошенка та В.Зеленського: політика, економіка, національна безпека. Нові тенденції в культурному та духовному житті. Релігійне життя та міжконфесійні відносини в Україні. Реалізація в Україні принципу свободи совісті. Особливості культурного розвитку України на сучасному етапі.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Максимальна оцінка за відповідь на набір тестових завдань вступного випробування за спеціальністю В9 Історія та археологія (освітня програма «Історія та археологія») складає 200 балів (0 – 200 балів). Кожен вступник отримує бланк, який містить 25 тестових питань 3-х рівнів складності.

Перший рівень передбачає лише одну правильну відповідь з запропонованих.

Другий рівень передбачає декілька (дві) правильні відповіді з запропонованих.

Третій рівень (розміщення історичних подій у хронологічній послідовності) передбачає одну правильну відповідь.

Кожна правильна відповідь оцінюється у 4,8 бали (сумарна кількість балів складає 120).

Отримані бали додаються до базових 80 балів.

Таким чином, відповідь вступника вираховується за формулою:

$$S = 80 + (4,8 \times \text{кількість правильних відповідей}).$$

Абітурієнт, який набрав менше 100 балів за вступне випробування, отримує оцінку «не склав» і вибуває з конкурсного відбору на спеціальність В9 Історія та археологія (освітня програма «Історія та археологія»).

Розроблені критерії дають можливість:

- адекватно оцінити виконання студентами питань тестового випробування;
- виявити якісний рівень засвоєння теоретичних знань і сформованості вмінь, передбачених програмою;
- зробити відповідний загальний висновок про рівень сформованості у майбутніх фахівців професійної компетентності, про їхню готовність творчо здійснювати фахову діяльність.

Кількість набраних балів	Характеристика підготовленості вступника
Менше 100	Абітурієнт вибуває з конкурсного відбору.
100 – 120	Вступник демонструє елементарні (базові знання) на доволі низькому рівні.
121 – 140	Вступник демонструє посередній рівень знань. Може встановити причинно-наслідкові зв'язки, орієнтується в хронології подій, може визначити історичні події за змістом питання.
141 – 160	Вступник демонструє середній рівень знань. Може встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, орієнтовно знає хронологію та персоналістику за змістом питання.
161 – 180	Вступник демонструє доволі високий рівень знань. Спроможний аналізувати, узагальнювати знання, систематизувати їх. Розуміється на причинно-наслідкових зв'язках, не погано знає хронологію та персоналістику за змістом питання.
181 – 200	Вступник демонструє високий рівень знань з археології та історії. Добре орієнтується у хронології, персоналістиці. Демонструє логіку мислення та аналізаторські здібності.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Всесвітня історія (Палеоісторія, Стародавній світ та Середні віки)

1. Ададуров Вадим. Історія Франції. - Львів, 2002.
2. Балух В.О., Макар Ю.І. Історія Стародавньої Греції: Курс лекцій. - Чернівці, 2001.
3. Балух В.О., Коцур В.П. Історія Стародавнього Риму: Курс лекцій. - Чернівці, 2005.
4. Балух В.О. Візантиністика: Курс лекцій. - Чернівці, 2006.
5. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Чернівці, 2007. - Т. 1. Стародавня Греція.
6. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Чернівці, 2008. - Т. 2. Стародавній Рим.
7. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Чернівці, 2008. - Т. 3. Практикум.
8. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків. У 2-х т. - Чернівці, 2010. - Том 1. Раннє Середньовіччя.
9. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків. У 2-х т. - Чернівці, 2010. - Том 2. Високе і пізнє Середньовіччя.
10. Балух В.О., Балух О.В., Коцур В.П. Практикум з історії Середніх віків: навчальний посібник. - Чернівці, 2011.
11. Блок М. Феодальне суспільство / Пер. з фр. - Київ, 2002.
12. Брокгауз. Історія Німеччини у світлинах. - К., 2010.
13. Власто А.П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства. - К., 2004.
14. Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. - Львів, 2011.
15. Геле Кнут та ін. Історія Норвегії / Пер. з норв. - Львів, 2001.
16. Господаренко О. В., Кузовков В. В. Історія Візантії. Хрестоматія: навчально-методичний посібник. - Миколаїв, 2014.
17. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській цивілізації / Пер. з англ. - К.: Дух і Літера, 2000.
18. Дейвіс Н. Європа. Історія / Пер. з англ. - Київ, 2000.
19. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / Пер. з англ. П.Тарашук. - К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2008.
20. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. - Л., 2002.
21. Дюбі Ж. Доба соборів. Мистецтво та суспільство 980-1420 років / Пер. з фр. - Київ, 2003.
22. Д'ячков С.В., Лиман С.І., Сорочан С.Б. Історія Середніх віків. Навчально-методичний посібник. - Харків, 2006.
23. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.). Курс лекцій: Навч. посібник / За ред. В.І.Ярового. - К., 2001.
24. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / Упорядник М.О.Рудь. - К., 2005.
25. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За редакцією Леоніда Зашкільняка. - Львів, 2001.
26. Коротка історія Угорщини / [пер. з угорськ. Йосип Кобаль, Андрій Шолтес; ред. та упорядн. укр. вид. Іштван Удварі]. - Ніредьгаза, 1997.
27. Крижановська О.О., Крижановський О.П. Історія Середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. - Київ, 2004.
28. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Курс лекцій. - Київ, 1996.
29. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Підручник. - Київ, 2002.
30. Лінч Джозеф. Середньовічна церква / Пер. з англ. - К., 1994.
31. Medium aevum. Середні віки / Л. Войтович, Н. Козак, Ю. Овсінський, М. Чорний. - Львів, 2010.
32. Острогорський Г. Історія Візантії / Пер. з нім. А.Онишка. - Львів, 2002.
33. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Курс лекцій. - К., 1997.
34. Рубель В.А. Історія Середньовічного Сходу. Підручник. - К., 2002.
35. Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. - К., 1999.
36. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. - Львів, 2001.
37. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя) / упоряд. 38. В.І.Яровий, С.М.Мотрук, В.П.Шумило та ін.; за ред. В.І.Ярового. - К., 2011.

Основи археології та історія археологічних досліджень

1. Археологія України за роки Незалежності. – К.: ВГО «САУ», ІА НАН України, 2022.
2. Археологія України. Курс лекцій. – К.: Либідь, 2005.
3. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України: підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 480 с.:іл.

4. Генинг В. Ф., Левченко В. Н. Археология древностей – период зарождения науки (конец XVIII–70-е годы XIX в.). – Киев: НПК «Археолог», 1992.
5. Давня історія України (в 3-х томах). – К.: Наукова думка, 1997–2000.
6. Залізник Л. Л. Стародавня історія України. – К.: Темпора, 2012.
7. Закон України «Про охорону культурної спадщини».
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
8. Закон України «Про охорону археологічної спадщини».
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>
9. Історія археології: дослідники та наукові центри // Археологія і давня історія України, вип. 9, 2012.
10. Історія української культури, т. 1. – К.: Наукова думка, 2001.
11. Історія цивілізації. Україна. Том 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. – IX ст.) – К.: Фоліо, 2021.
12. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900-1256). – К.: Фоліо, 2021.
13. Казакевич Г.М. Кельти на землях України: археологічна, мовна та культурна спадщина. – К.: Видавець Сергій Наливайко, 2010.
14. Котигорошко В. Верхнє Потисся в давнину. 1 000 000 років тому – X сторіччя н.е. : монографія. – Ужгород : Карпати, 2008. – 432 с. : іл.
15. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Підручник. 2 видання. К.: Либідь, 2002. 592 с.
16. Куріло О. Ю. Нариси розвитку археології у музеях України: історія, дослідники, меценати. – К.: Стило, 2002
17. Ласінська М.Ю. Історіографія археології : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2019. – 292 с.
18. Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу : навч.-метод. посіб. до нормативної дисципліни професійної підготовки для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія. Частина I / О. М. Луговий. – Одеса : Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2021. – 214 с.
19. Любичев М. В., Мизгін К. В., Варачова К. Г. Практикум з основ археології. Навчально-методичний посібник для студентів 1 курсу історичного факультету для практичних занять з курсу «Основи археології» / Навчально-дослідна лабораторія Герmano-Слов'янської археологічної експедиції Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Харків : С.А.М., 2014. – 132 с.
20. Малєєв Ю. М. Словник археологічних термінів. – К.: Стиль, 1999.
21. Мезенцева Г. Г. Дослідники археології України: енциклопедичний словник-довідник. – Чернівці: Сіверянська думка, 1997.
22. Охріменко Г. Відомі археологи – дослідники пам'яток України: біограф. словник-довідник / Укл. Г. Охріменко, С. Локайчук. – Луцьк, 2014. – 140 с
23. Пеняк С.І., Пеняк П.С. Археологія Закарпаття: історія дослідження. – Ужгород «Краєвиди Карпат», 2013. – 256 с.
24. Пеняк П.С. «Золотий» період археологічної науки Закарпаття (70-90-ті рр. XX ст.) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Ужгород: Вид-во УжНУ, 2003. – Вип. 9. – С.176-185.
25. Рубель В.А. Історія цивілізацій Доколумбової Америки: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2005. – 504 с.
26. Рудий В.А. Видатні та маловідомі археологи України (Біографічні нариси) / Уклад. В.А. Рудий: Довідник. – Львів: Видавничо-поліграфічна фірма «Тріада плюс», 2007. – 324 с.
27. Словник-довідник з археології. – К.: Наукова думка, 1996.
28. Степанчук В. М., Матвіїшина Ж. М., Рижов С. М., Кармазиненко С. П. Давня людина. Палеогеографія та археологія – К. : Наукова думка, 2013.
29. Телегін Д.Я. Речі говорять. – К., 1978.
30. Україна: хронологія розвитку (т. 1). З давніх часів до пізньої античності. – К.: КРІОН, 2007.
31. Україна: хронологія розвитку (т. 2). Давні слов'яни. Київська Русь.– К.: КРІОН, 2009.
32. Юренко С.П. Археологічні з'їзди в Україні. – К., 2004.
33. Шовкопляс І.Г. Розвиток радянської археології на Україні (1917-1966). – К., 1969.
34. Binford Lewis. Debating archaeology. – San Diego: Academic Press, 1989.
35. Clarke David. Analytical Archaeologist: Collected Papers of David L. Clarke. – Boston: Academic Press, 1979.
36. Daniel Glyn. One Hundred and Fifty Years of Archaeology. – London: Duckworth, 1978.
37. Renfrew Colin, Bahn Paul. Archaeology: Theories, Methods and Practice. – London: Thames and

Hudson, 1993.

38. Trigger B. A history of archaeological thought. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Всесвітня історія (новий та новітній часи)

1. Баран З.А., Кипаренко Г.М., Мовчан С.П., Швагуляк М.М. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів. — Львів: Афіша, 2005.
2. Буравкова А. Г. Американська політика стримування і залучення КНР за президентства В. Клінтона і Дж. В. Буша. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 116 (частина 1), 2013. С. 86-92.
3. Вовканич І.І. Чехословаччина в 1945 - 1948 роках. Нариси історії перехідного періоду. Ужгород, 2000.
4. Газін В. П. Всесвітня історія ХХ ст.: Навч. посіб. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2004.
5. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр. - К- Подільський, 1997.
6. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002 роки). Навчальний посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. — К.: Либідь, 2004.
6. Головащенко С. Християнська церква. - К., 1999.
7. Гон М. Новітня історія країн Азії другої половини ХХ століття : курс лекцій. - Рівне, 2000.
8. Гончар Б.М., Козицький М.Ю. та ін. Всесвітня історія. - К.: "Знання", 2001.
9. Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989-2013): монографія. - К.: «Прінт-Сервіс», 2014.
10. Гуменюк Б., Щерба В. Історія дипломатії. - К.: "Освіта", 2002.
11. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-1945 рр.). - К., 2001.
12. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002). Навчальний посібник. — Вінниця: Фоліант, 2003.
13. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Навчальний посібник. - К., 2002.
14. Історія південних і західних слов'ян. / За ред. І.М. Гранчака, А.Ф. Кізченка, В.П. Чорнія. - К., 1987.
15. Історія Центрально-Східної Європи. / За ред. Л. Зашкільняка. - Л., 2001.
16. Капітоненко М. Нова роль НАТО в Європі? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=355>.
17. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-Atlas: Пер. з нім. — К.: Знання-Прес, 2001.
18. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки / А. М. Козицький. - Львів : Афіша, 2005. - 430 с.
19. Коріненко, П. С. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-1945 рр.) [Текст] : навчальний посібник для студ. іст. спец. вищих навч. закл. / П. С. Коріненко. - 2-ге вид., випр. і доп. - Тернопіль: Астон, 2003. - 384 с.
20. Крип'якевич І. Всесвітня історія. У 3-х т. - К.: Либідь, 1995.
21. Кріль М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ - початок ХХІ ст.). - К.: Знання, 2008.
22. Кріль М. Історія Словаччини. - Львів, 2006.
23. Кріль М., Баран З. Історія Югославії. 1918 - 1990. - Львів, 1997.
24. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945р. - початок ХХІ ст.) [Текст]: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / З. А. Баран, Г. М. Кипаренко, А. М.Козицький; за ред. М. Швагуляка. - Львів : Тріада плюс ; К. : Алерта, 2011. - 356 с.
25. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. - початок ХХІ ст.) [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / [Баран З. А. та ін.] ; за ред. Михайла Швагуляка; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - 2-ге вид., перероб. і допов. - Львів : Тріада плюс, 2015. - 705 с.
26. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1918-1945 рр.) [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Віктор Павлюк. - Л.: Піраміда, 2010. - 281 с.
27. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013) [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. П. Іваницька; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - К.: Слово, 2014. - 1052 с.
28. Орлова Т. В. Історія сучасного світу (ХV-ХХІ століття): навчальний посібник. - К.: Вікар, 2008. - 552 с.
29. Постоловський Р. М. Світ на зламі епох: історія кінця ХІХ - середини ХХ ст.: Навч. посіб. Для студ. вузів. - К., 2000. - 240 с.
30. Пугач Є. Історія південних і західних слов'ян. - Харків, 1998.
31. Самчук В. Л. Культура південних і західних слов'ян. Навчальний посібник. - Миколаїв, 2002.

32. Світ у другій половині ХХ - на початку ХХІ ст.: основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку [Текст]: навч. посіб. / Олександр Сич, Андрій Мінаєв; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці: Наші книги, 2010. - 199 с.
33. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 - кінець ХХ ст.) / І.М. Сергійчук. - Суми : Університетська книга, 2003. - 288 с.
34. Сич О. Сполучені Штати Америки в міжвоєнний період (1919 - 1939 рр.): Навчальний посібник. - Чернівці: Рута, 2003. - 64 с.
35. Тисменяну В. Поворот у політиці: Східна Європа від Сталіна до Гавела. — К., 2003.
36. Трубайчук А. Друга світова війна. Коротка історія. - К., 1995.
37. Цветков Г. Міжнародні відносини і зовнішня політика. - К.: "Либідь", 1997.
38. Черній А.І., Черній В.А. Історія південних і західних слов'ян. У 4-х ч. - Рівне, 1999.
39. Чорній В. Історія Болгарії. - Львів, 2007.
40. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян у ХХ ст. - К., 1996; К., 2000.
41. Яровий В.І. Історія південних і західних слов'ян до ХХ ст. - К., 2001.
42. Яровий В.І. Новітня історія країн Східної Європи. 40 - 90 рр. ХХ ст. Курс лекцій: навчальний посібник. - К., 1997.
43. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття. Підручник для вищих навчальних закладів. - К., 2005.

Історія України

1. Археологія та стародавня історія України. Курс лекцій. - К., 1992.
2. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. - К., 1991.
3. Бойко О.Д. Історія України. - К., 1999.
4. Борисенко В. Курс української історії. - К., 1997.
5. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. - К., 1995.
6. Винокур О., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. - К., 1996.
7. Грицак Я Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ-ХХ ст. - К., 2021.
8. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 томах. - К., 1991-1997.
9. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині ХУІІІ ст.: кордони, населення, право. - К., 1996..
10. Давня історія України. - К., 1994-1995. - Кн.1,2..
11. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20-30-ті роки). - К.; 1991.
12. Етнічний довідник. Національні меншини в Україні. - К., 1996.
13. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. - К., 1994.
14. Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. - Львів, 1996.
15. Історія України від найдавніших часів до наших днів (Ю.Макар, Білецький) - Чернівці, 1998.
16. Історія України: нове бачення. Т.1-2. - К., 1995-1996.
17. Історія української культури. - К., 1994.
18. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті роки). - К., 1991.
19. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. - К., 1996.
20. Культура і побут населення України. Навчальний посібник. - К., 1993.
21. Кульчицький С. В., Мицик Ю. А., Власов В. С. Історія України: Довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. - К.: Літера ЛТД, 2008.
22. Литвин В. Історія України. Підручник. - К.: Наукова думка, 2008.
23. Макарчук С. Український етнос. Виникнення та історичний розвиток. - К., 1992.
24. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. - К., 1996.
25. Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. - К., 1994.
26. Новітня історія України. - Київ, 2000.
27. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного розвитку українського народу. - К., 1991.
28. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917 - 1919 рр. - К., 1995.
29. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. - К., 1994.
30. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2-х томах. - К., 1992. - Т.1-2.
31. Революція Гідності: на шляху до історії: Збірник наукових праць / Відп. ред.: І. Пошивайло, Л. Онишко. Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні
32. Музей Революції Гідності; Український інститут національної пам'яті; Інститут історії України Національної академії наук України; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Український католицький університет. - К.: Національний музей Революції Гідності, 2020. - 384 с.

33. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1993.
34. Толочко П. Історичні портрети. - К., 1990.
35. Толочко П. та ін. Стародавня історія України. У 2 т. - К., 1996.
36. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990-2019) / НАН України, Ін-т історії України. - Київ: Академперіодика, 2021. - 592 с., 48 с. іл. - (Україна. Нариси історії).
37. Українське століття (1921-2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / Відп. ред. В. Смолій; Наук. конс. Г. Боряк; Авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, Ст. Кульчицький, Л. Якубова. - К.: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2021. - 560 с.
38. Чмихов М.О., Кравченко Н.М. та ін. Археологія та стародавня історія України. - К., 1992.
39. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності. Курс лекцій. - К., 1999.
40. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. - К., 1997.
41. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. - К.: Критика, 2009. - 584 с.